

Tania Garcia Carranza

Kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluiden kohdistaminen erityistarvelapsille

Saavutettavuuden edistäminen Etelä-Pohjanmaan alueella

Opinnäytetyö

Kevät 2020

SeAMK Liiketalous ja kulttuuri

Kulttuurituottaja (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Liiketalous ja kulttuuri

Tutkinto-ohjelma: Kulttuurituottaja (AMK)

Suuntautumisvaihtoehto: Tapahtumatuottaminen

Tekijä: Tania Garcia Carranza

Työn nimi: Kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluiden kohdistaminen erityistarvelapsille - Saavutettavuuden edistäminen Etelä-Pohjanmaan alueella

Ohjaaja: Satu Lautamäki

Vuosi: 2020 Sivumäärä: 42 Liitteiden lukumäärä: 4

Saavutettavuus ja yhdenvertaisuus ovat viime vuosina nousseet tärkeiksi puheenaiheiksi. Jokaisella lapsella on oikeus osallistua häntä kiinnostavaan kulttuuri- ja vapaa-ajantoimintaan. Tämä oikeus ei kuitenkaan aina toteudu, ja etenkin erityistarpeisille lapsille soveltuvaa toimintaa saattaa olla hankala löytää.

Tämän työn tavoitteina oli kartoittaa keinoja kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluiden kohdistamiseksi erityistarvelapsille sekä niiden saavutettavuuden edistämiseksi Etelä-Pohjanmaan alueella. Kyselyiden avulla selvitettiin tutkimuksen kohderyhmään kuuluvien lasten tarpeita ja toiveita toiminnan sisältöön liittyen. Lisäksi selvitettiin kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluiden tarjoajien mahdollisuuksia toiminnan lisäämiseksi.

Kyselytuloksista ilmeni, että tarvetta saavutettavan toiminnan edistämiseksi on. Sekä kohderyhmään kuuluvien lasten vanhemmilla että Etelä-Pohjanmaan alueen kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluiden tarjoajilla on suuri halu kehittää toimintaa, mutta sen mahdollistavan tiedon määrä on puutteellista. Lisäksi ilmeni, että eri sektoreiden ja toimialojen välistä yhteistyötä tulisi lisätä.

Työlle asetetut tavoitteet toteutuivat siten, että tutkimustulosten perusteella kyettiin luomaan konkreettisia kehitysehdotuksia, joita voidaan hyödyntää jokaisella sektorilla.

Avainsanat: erityistarpeet, kohdistaminen, kulttuuripalvelut, saavutettavuus, vapaa-ajanpalvelut

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Business and Culture

Degree programme: Cultural Management

Specialisation: Event Management

Author/s: Tania Garcia Carranza

Title of thesis: How to target cultural and recreational services at children with special needs – Promoting accessibility in the South Ostrobothnia region

Supervisor(s): Satu Lautamäki

Year: 2020 Number of pages: 42 Number of appendices: 4

Accessibility and equality have become important issues recently. Every child has the right to participate in any cultural and recreational activity they might be interested in. However, this right does not always materialize, especially when it comes to children with special needs, as it can be difficult to find activities that are suitable for them.

The objectives of this thesis were to discover ways how to better target cultural and recreational services at children with special needs and how to promote their accessibility in the South Ostrobothnia region. Surveys were used to identify the needs and wishes of the children in the study target group in relation to the content of these activities. In addition, the opportunities for cultural and recreational service providers to increase their activities were explored.

The results of the surveys show that there is a need to promote accessibility. Both the parents of the target group as well as the providers of cultural and recreational services in the South Ostrobothnia region have a great desire to develop activities. However, there is a lack of sufficient information to enable this. Also, the results show that cooperation between various fields and sectors needs to be increased.

The objectives set for this thesis were achieved by creating, based on the results of the study, concrete proposals for improvement that can be utilized in each sector.

Keywords: special needs, targeting, cultural services, accessibility, recreational services

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ.....	4
Kuvioluettelo	6
Käytetyt termit ja lyhenteet	7
1 JOHDANTO.....	9
2 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET, MENETELMÄT JA KOHDERYHMÄ	11
2.1 Opinnäytetyön toimeksiantaja	11
2.2 Tutkimuksen tavoitteet	11
2.3 Tutkimusmenetelmät.....	12
2.4 Kohderyhmä.....	13
3 YHDENVERTAISUUS JA SAAVUTETTAVUUS	15
3.1 Yhdenvertaisuus	15
3.2 Saavutettavuus kulttuurin ja vapaa-ajan saralla	16
3.2.1 Strategiat ja suunnitelmat.....	17
3.2.2 Viestintä	18
3.2.3 Sosiaalinen saavutettavuus	18
3.2.4 Hinnoittelu	19
3.2.5 Ympäristön esteettömyys.....	20
3.2.6 Aistien huomioiminen	20
3.2.7 Ymmärtämisen tukeminen	21
3.2.8 Alueellinen saatavuus	21
4 KYSELYIDEN TULOKSET	22
4.1 Kohderyhmän vanhemmat	22
4.2 Asiantuntijat.....	26
4.3 Palveluntarjoajat.....	27
4.4 Kyselytulosten luotettavuuden arviointi	31
5 KOHDISTAMISEN JA SAAVUTETTAVUUDEN KEHITTÄMINEN.	33

LÄHTEET.....	38
LIITTEET	42

Kuvioluettelo

Kuvio 1. Kyselyiden rakenne.....	13
Kuvio 2. Saavutettavuuden osa-alueet.	17
Kuvio 3. Lapsen osallistuminen kulttuuri- ja vapaa-ajantoimintaan	22
Kuvio 4. Kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluiden tarjoajat.	23
Kuvio 5. Miksi lapsi ei osallistu kulttuuri- tai vapaa-ajantoimintaan.	23
Kuvio 6. Toiminnan eri osa-alueiden tärkeys vanhempien näkökulmasta.....	24
Kuvio 7. Erityisryhmille kohdistetun kulttuuri- ja vapaa-ajantoiminnan määrä.....	27
Kuvio 8. Toiminnan eri osa-alueiden huomioiminen palveluntarjoajien näkökulmasta.	28
Kuvio 9. Saavutettavuuden edistämistä hidastavat tekijät.	29

Käytetyt termit ja lyhenteet

ADD	ADD on yksi ADHD:n esiintymismuodoista (Haapasalo-Pesu 2018).
ADHD	ADHD on neuropsykiatrinen oirekuva, jonka ydinoireisiin kuuluvat tarkkaamattomuus, ylivilkkaus ja impulsiivisuus (ADHD-liitto, [viitattu 23.4.2020]).
Aistiherkkyys	Aistiherkkyys, eli sensorisen integraation häiriö, voi vaikuttaa yhteen tai useampaan aistiin. Reaktiot ärsykkeisiin voivat olla joko yli- tai alaherkkiä, tai jopa aistihakuista eli haetaan tarkoituksella jotain aistikokemusta. (Sensorisen integraation terapian yhdistys, [viitattu 23.4.2020].)
Aistisäätelyn häiriö	Aistisäätelyn häiriöt vaikuttavat aistitiedon käsittelykykyyn. Häiriöön voi kuulua käyttäytymisen, tunne-elämän, oppimisen ja sosiaalisten taitojen hallinnan haasteita. (Mielenterveystalo, [viitattu 23.4.2020].)
Autismikirjon häiriö	Autismikirjon häiriö on keskushermoston kehityshäiriö, jonka oirekirjo on hyvin vaihteleva. Haasteisiin lukeutuvat mm. erilaiset kanssakäymisen vaikeudet sekä aistiherkyydet. (Autismikirjo – Mistä on kysymys?, [viitattu 23.4.2020].)

Neurologinen oireyhtymä

Neurologinen oireyhtymä on keskus- tai ääreishermoston sairaus, poikkeavuus tai vamma (WHO 2016).

Neuropsykiatrinen oireyhtymä

Lasten neuropsykiatriset häiriöt ovat kehityksellisiä aivojen toiminnan häiriöitä, joihin liittyy usein samanaikaisia psyki-

atrisia ongelmia, kuten unihäiriöitä. Jotkut neuropsykiatriset häiriöt vaikuttavat suuresti sosiaaliseen kanssakäymiseen. (Suomen mielenterveys ry, [viitattu 23.4.2020].)

OCD

OCD tarkoittaa pakko-oireista häiriötä, johon kuuluvat oireet voidaan jakaa kahteen ryhmään. Oireet ovat joko pakkoajatuksia ja pakkotoimintoja. (Mikä on OCD, [viitattu 23.4.2020].)

Touretten oireyhtymä Tourette on neuropsykiatrinen oireyhtymä, joka alkaa lapsuudessa. Sen tunnusomaisena piirteenä pidetään tic-, eli nykimisoireita, mutta Tourettessa esiintyy usein myös esim. tarkkaavuushäiriöitä. (Mikä on TS?, [viitattu 23.4.2020].)

1 JOHDANTO

Saavutettavuus ja yhdenvertaisuus ovat viime vuosina nousseet tärkeiksi puheenaiheiksi. Kulttuuri- sekä vapaa-ajan toimialojen piirissä tämä on näkynyt positiivisena kehityksenä erilaisille erityisryhmille, kuten lapsiperheille tai eläkeläisille, kohdistetussa tarjonnassa. Tästä huolimatta saavutettavuus käsitteenä voi edelleen olla epämääräinen ja tiedot erityistarpeista, tai ennemminkin keinoista huomioida ne palveluiden suunnittelussa, voivat olla puutteellisia.

Opinnäytetyön aihe valikoitui sen ajankohtaisuuden lisäksi myös oman kokemukseni pohjalta. Itse, kahden erityistarvelapsen äitinä, olen kuopuksen syntymän jälkeen kiinnittänyt entistä enemmän huomiota asuinalueeni kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluiden sisältöön ja toteutukseen. Olen myös käynyt keskusteluja aiheesta muiden kaltaisten vanhempien kanssa, niissä saavutettavuuden sekä yhdenvertaisuuden kysymykset ovat nousseet usein vahvasti esiin. Näiden huomioiden perusteella, koen tarvetta tutkia aihetta syvällisemmin ja selvittää palveluiden tarjonnan sekä saavutettavuuden toteutumisen tämänhetkisen tilanteen.

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Seinäjoen kaupungin kulttuuripalvelut. Kulttuuripalveluiden kanssa yhdessä asetetut tavoitteet ovat kartoittaa erityistarvelapsille kohdistettujen kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluiden sisältöä ja määrää, sekä selvittää keinoja palveluiden saavutettavuuden edistämiseksi Etelä-Pohjanmaan alueella. Työn tavoitteiden toteutumisen takia, tutkimuksessa keskitytään rajattuun erityistarvelapsiryhmään, josta jatkossa käytetään nimitystä kohderyhmä. Tarkoituksena on selvittää tämän ryhmän tarpeiden pohjalta palveluntarjoajien mahdollisuuksia huomioida nämä erityistarpeet sekä heidän palveluidensa suunnittelussa että niiden toteutuksessa.

Työprosessissa käytetään aiempien tutkimuksien lisäksi itse kerättyä aineistoa. Oma aineisto on kerätty kyselyiden avulla kohderyhmän vanhemmilta ja heidän kanssa työskenteleviltä sosiaali- ja terveystieteiden asiantuntijoilta sekä Etelä-Pohjanmaan alueella toimivilta kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluiden tarjoajilta. Tutkimuksesta saadut johtopäätökset voivat tulevaisuudessa auttaa kohdistamaan toimintaa erityisryhmille entistä paremmin ja siten edistää saavutettavuutta sekä kaupunkien, kuntien, yhdistysten että yksityisten palveluntarjoajien taholla.

Opinnäytetyö etenee siten, että ensimmäisenä avataan tutkimuksen tavoitteita ja käytettyjä menetelmiä sekä tarkennetaan kohderyhmä. Tämän jälkeen käydään läpi yhdenvertaisuutta ja saavutettavuutta käsitteenä sekä yleisesti että tarkemmin kulttuuri ja vapaa-ajan toimialojen kautta. Lopuksi avataan tutkimustuloksia, joiden pohjalta tehdään kehittämisehdotuksia.

2 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET, MENETELMÄT JA KOHDERYHMÄ

2.1 Opinnäytetyön toimeksiantaja

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Seinäjoen kaupungin kulttuuripalvelut. Kulttuuripalveluiden tavoitteena on luoda monipuolista kulttuuria, tarjota tukea avustuksien ja neuvon sekä olla aktiivisesti osallisena kaupunkilaisten hyvinvoinnin lisäämisessä kulttuurin eri keinoin. Heidän toiminnalleen tärkeitä arvoja ovat myös yhteistyökontaktien luominen sekä työ- ja harjoittelupaikkojen tarjoaminen alan opiskelijoille. Kaupungin kulttuuripalveluiden toiminnassa on otettu erityisesti lapset, nuoret, lapsiperheet ja ikäihmiset huomioon. Lastenkulttuurikeskus Louhimo, Seinäjoen Taidehalli sekä yhdessä opetustoimen kanssa järjestetty Koulun kulttuurimatka-temaalukuvuodet ovat myös osa Seinäjoen kaupungin kulttuuripalveluiden toimintaa. (Seinäjoen kaupunki 2020.)

Tavoitteidensa mukaisesti Seinäjoen kaupungin kulttuuripalvelut lähti opinnäytetyön toimeksiantajaksi sekä yhtäläisestä halusta tekijän kanssa selvittää kohderyhmän kokemuksia kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluista että heidän omistautuneisuudesta saavutettavuuden edistämiseksi.

2.2 Tutkimuksen tavoitteet

Opinnäytetyöllä on kaksi päätavoitetta, jotka on määritelty yhdessä toimeksiantajan kanssa. Ensimmäisenä tavoitteena on kartoittaa kohderyhmälle suunnattujen kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluiden tarjontaa Etelä-Pohjanmaan alueella. Kartoitus pitää sisällään tarjonnan määrän ja sen laadun selvityksen sekä kohderyhmän että palveluntarjoajien näkökulmasta. Toinen päätavoite on selvittää konkreettisia keinoja, joilla edistää yhdenvertaista saavutettavuutta. Näitä keinoja voitaisiin myöhemässä vaiheessa hyödyntää kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluiden sisällöllisessä kehittämisessä, markkinoinnissa sekä toteutuksessa jokaisella sektorilla.

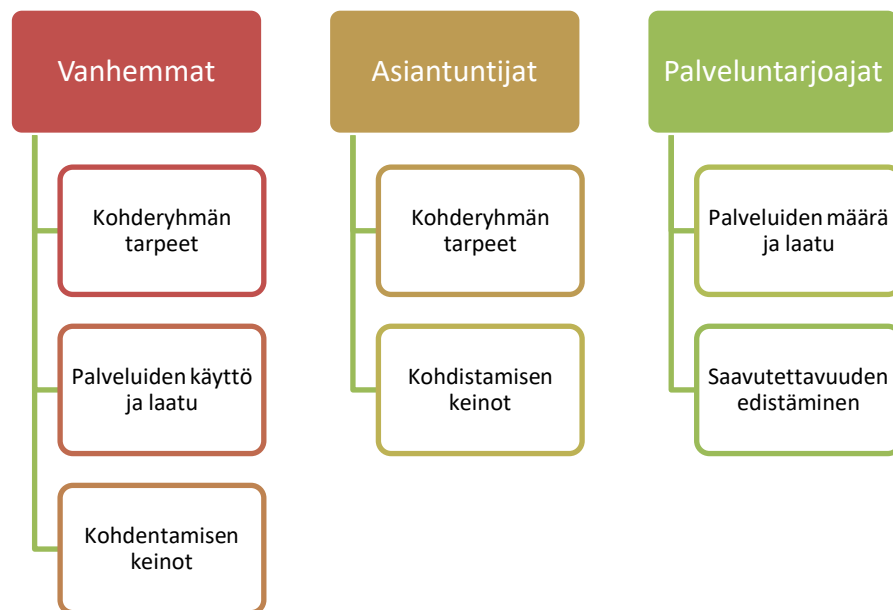
Opinnäytetyön henkilökohtaisiksi tavoitteiksi asetan omien lasteni osallistumisen edistämisen. Haluan osaltani edesauttaa heidän mahdollisuuksia osallistua muiden ikäistensä tavoin sellaiseen heitä kiinnostavaan kulttuuri- ja vapaa-ajan toimintaan, jossa erityistarpeet huomioitaisiin entistä paremmin. Toisena tavoitteenani on oman ammattitaidon kehittäminen ja kyseisen aihealueen tietotaidon kartuttaminen, jotta voisin tulevaisuudessa työskennellä tällä kulttuurin toiminta-alueella, esimerkiksi yhdistyksen alaisuudessa.

2.3 Tutkimusmenetelmät

Työ on toteutettu määrällisenä tutkimuksena, jonka teoreettista puolta ovat tuke-
massa erilaiset tutkimus- ja verkkolähteet. Alun perin oman aineiston keruussa oli
tarkoitus hyödyntää kohderyhmän vanhemmille suunnattua kyselyä sekä kohderyh-
män kanssa työskenteleville että palveluntarjoajille teetettyjä haastatteluja. Alkuvuo-
desta puhjenneen Korona-epidemian vuoksi tiedonkeruun menetelmiä on kuitenkin
pitänyt muuttaa. Oman tutkimusaineiston keruu on täten toteutettu pelkästään
edellä mainituille kolmelle ryhmälle suunnatuilla kyselyillä. Aineisto on kerätty
Webropol-ohjelmistossa tehtyjen kyselyiden kautta 10.4.–10.5.2020 välisenä ai-
kana.

Kysely on yksi perinteisimmistä tavoista kerätä aineistoa. Sitä pidetään määrällisen
tutkimusmenetelmän työkaluna, jota ei yleensä käytetä ihmistutkimuksissa. (Valli
2018.) Kuitenkin tämän opinnäytetyön tutkimuksessa pelkkien kyselyiden käyttö on
perusteltua, sillä Suomen hallituksen Korona-epidemian vuoksi asettamien rajoitus-
ten takia, haastattelut tai vastaavat menetelmät eivät olleet mahdollisia. Kyselyitä
on kolme eri versiota (ks. liitteet 1, 2 ja 3). Yksi on suunnattu kohderyhmän vanhem-
mille, toinen kohderyhmän kanssa työskenteleville sosiaali- ja terveysalan asiantun-
tijoille ja kolmas kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluiden tarjoajille Etelä-Pohjanmaan alu-
eella (ks. kuvio 1.). Kyselyissä on käytetty sekä monivalinta- että avoimia kysymyk-
siä. Vanhemmille suunnatussa kyselyssä painopisteet ovat kohderyhmän tarpeiden
sekä nykyisen tarjonnan laadun ja käytettävyyden selvittämisessä. Heidän kysely
käsittää yhteensä 11 kysymystä, joista kaksi ovat avoimia. Asiantuntijoiden kyse-
lyssä on keskitytty kohderyhmän tarpeisiin ja keinoihin huomioida ne palveluiden

suunnittelussa. Heidän kysely koostuu 11 kysymyksestä, joista viisi ovat avoimia. Palveluntarjoajien kyselyssä puolestaan on lähdetty selvittämään tarjonnan määrää, saavutettavuuden toteutumista nykyisellään sekä mahdollisuuksia kohdistaa toimintaa jatkossa paremmin. Heidän kysely kattaa 12 kysymystä, joista viisi ovat avoimia. Yksikään kysely ei ole vaatinut henkilö- tai organisaatietietojen luovuttamista. Henkilötietosuoja on varmistettu kohderyhmän osalta vielä siten, että kysely on suunnattu heidän vanhemmille, joille se on toimitettu kolmannen osapuolen kautta.

Kuvio 1. Kyselyiden rakenne.

2.4 Kohderyhmä

Ihmisen vammaisuus, tai tässä tapauksessa erityisentuen tarve, voidaan määritellä yleensä hyvinkin laajasti. Se voi sisältää yhtä tai useampaa fyysistä, kognitiivista, henkistä, ulkonäöllistä- tai aistillista rajoitetta, jotka vaikuttavat ihmisen kykyyn suorittaa päivittäisistä toiminnoista. (Sherry 2008, 1.) Koska erityistarpeiden kirjo on hyvin laaja, kuten myös niiden ilmenemismuotojen kirjo, on opinnäytetyön tavoitteiden toteutumisen kannalta tärkeää rajata kohderyhmä tiettyntyyppisiä haasteita omaaviin lapsiin.

Voisi tuntua helpommalta määritellä kohderyhmä jonkin näkyvän rajoitteen mukaan. Kenties, jos on näkyvä haaste, myös ratkaisu on silloin helpommin nähtävissä.

Tämä kuitenkin rajaa pois joukon niitä, joilla on muille ulkoisesti näkymättömiä, mutta itselle selkeitä rajoitteita. Näihin lukeutuvat muun muassa erilaiset oppimiseen, keskittymiseen, käyttäytymiseen, tunne-elämään ja aistisäätelyyn vaikuttavat häiriöt. Tämä on rajoitteiden kirjo, johon kuuluvat lapset saattavat jäädä kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluiden ulkopuolelle, koska juuri heidän tarpeisiinsa soveltuvaa toimintaa ei ole tarjolla. Tästä syystä tutkimuksen kohderyhmä käsittää kotona asuvat neuropsykiatrisen ja neurologisen oireyhtymän diagnoosin saaneet lapset, joilla on edellä mainittuja häiriöitä, mutta ei ole lainkaan tai on lievä kehitysvamma ja / tai fyysinen toimintaeste.

Tyypillisimmät diagnoosit tämän kohderyhmän lapsilla ovat ADHD ja sen eri ilmenemismuodot kuten ADD, autismikirjon eri häiriöt kuten Asperger, Touretten oireyhtymä tai OCD (Neuropsykiatrisetvalmentajat ry 2016). Nämä kaikki voivat ilmetä eriasteisina ja niiden tuomat haasteet vaihdella lapsen kasvaessa (Autismikirjo – Mistä on kysymys?, [viitattu 23.4.2020]). Vaikka kyseessä onkin useampi toisistaan poikkeava diagnoosi ja oirekirjo, löytyy niistä sen verran yhtäläisyyksiä, että niistä voidaan muodostaa tähän tutkimustarkoitukseen soveltuva kohderyhmä.

3 YHDENVERTAISUUS JA SAAVUTETTAVUUS

3.1 Yhdenvertaisuus

Suomen perustuslain 6 pykälässä määritetään:

Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. (L 11.6.1999/731.)

Perustuslaissa on määritelty jokaisen kansalaisen oikeus yhdenvertaiseen kohteluun riippumatta hänen taustasta, terveydentilasta tai yhteiskunnallisesta asemasta. Täten myös lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti. Vuonna 1987 asetettiin vammaispalvelulaki edistämään vammaisen henkilön edellytyksiä toimia yhteiskunnassa yhdenvertaisena jäsenenä sekä poistamaan vammaisuuden aiheuttamia esteitä (L 3.4.1987/380). Näitä lakeja tukemaan asetettiin vielä yhdenvertaisuuslaki, jonka 15 pykälä velvoittaa mm. palvelujen tarjoajia mukauttamaan toimintaansa siten, että vammaisella henkilöllä on yhtäläinen mahdollisuus hyödyntää kyseisiä palveluita (L 30.12.2014/1325).

Scott Banksin ym. (2014, 3–4) mukaan lapset ovat luonnostaan sosiaalisia ja heillä on tarve kokea olevansa osa ryhmää. He lisäävät, että erityistarvelapsilla tämä tarve jää usein täyttämättä ja juuri heidän tyypillisestä poikkeavien tarpeiden vuoksi. Heidän mielestä on monia tilanteita, joissa näiltä lapsilta saatetaan evätä mahdollisuus kasvaa ja oppia ikätovereiltaan eri ympäristöissä. Lapsen kehityksen kannalta, oli hänellä erityistarpeita tai ei, on siis tärkeää luoda yhtäläisiä mahdollisuuksia kokea kuulumisen tunnetta. Kulttuuri- ja vapaa-ajanpalvelut ovat otollinen keino vaikuttaa tämän edistämiseen ja palveluiden tasavertaisella toteutumisella voidaan parhaimmillaan ehkäistä syrjäytymistä, jolla on kauaskantoiset vaikutukset, ei ainoastaan lapseen itseensä, mutta kenties jopa koko yhteiskuntaan.

Yhdenvertaisuuden kokeminen ei ole ainoastaan lapsen henkilökohtainen kehityksellinen tarve, vaan myös kaikille lapsille kuuluva perusoikeus.

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 60/1991 31 artiklan mukaan sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden vapaaseen osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteisiin sekä kunnioittavat ja edistävät lapsen oikeutta osallistua kaikkeen kulttuuri- ja taide-elämään ja kannustavat sopivien ja yhtäläisten mahdollisuuksien tarjoamista kulttuuri-, taide-, virkistys- ja vapaa-ajantoimintoihin (Ehdotus lastenkulttuuripoliittiseksi ohjelmaksi 2014, 24).

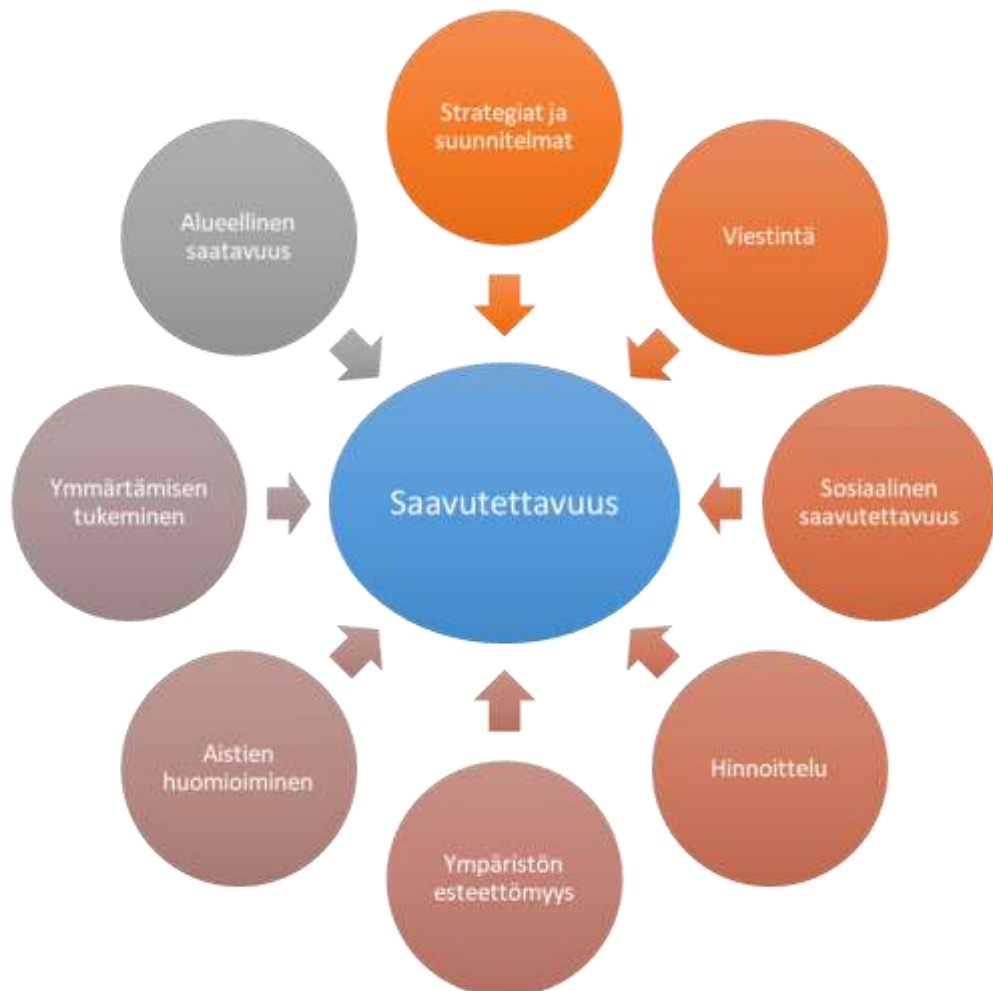
Kuitenkin lapsen oikeuksien komitean mukaan heidän työssä nousee esiin lapsiryhmiä, jotka ovat erityisen alttiita syrjäytymiselle ja joiden kohdalla lapsen oikeuksien yleissopimuksen määrittelemien säännösten toteutuminen ei täyty (Lapsen oikeudet, [viitattu 3.5.2020]). Komitea listaa yhdeksi tämänlaiseksi ryhmäksi juuri työn kohderyhmän lapset.

3.2 Saavutettavuus kulttuurin ja vapaa-ajan saralla

Invalidiliitto määrittelee saavutettavuuden yleisesti esimerkiksi palveluiden toteuttamisena siten, että ne soveltuvat kaikille. Tähän lukeutuu myös ihmisten moninaisuuden huomioiminen ilmapiirissä ja asenteissa. Saavutettavuutta ei pidä täysin sekoittaa esteettömyyteen, vaikka näitä usein käytetäänkin toistensa synonyymeinä. Kumpikin termi toki merkitsee kaikille soveltuvan ympäristön yhdenvertaista käyttämistä, mutta erona on se, että esteettömyys kuvaa ennemminkin fyysistä ympäristöä, kun taas saavutettavuus tarkoittaa palveluita, viestintää ja muuta aineetonta ympäristöä. (Invalidiliitto, [viitattu 4.5.2020].)

Saavutettavuuden merkitys kulttuuri ja vapaa-ajan aloilla on sama kuin yleisestikin. Tavoitteena tulisi olla sellaisten palveluiden tuottaminen ja tarjoaminen, joihin kaikilla on yhtäläinen mahdollisuus osallistua. Nuorten Akatemia toteuttaman saavutettavuushanke -oppaan mukaan, saavutettavuus ja avoimuus ovat kaikkien yhteinen etu. Ne helpottavat uusien palveluntarjoajien mukaan tulemistä ja niiden avulla mm. vapaa-ajan toiminnasta tulee elinvoimaisempaa. Tällä toiminnalla on myös suuri henkinen merkitys. Se auttaa lasta ja nuorta löytämään oman paikkansa yhteiskunnassa. (Nuorten Akatemia 2020.) Kulttuuria kaikille -sivustolla on määritelty kahdeksan eri osa-aluetta, joiden avulla varmistetaan hyvä saavutettavuuden taso (ks. kuvio 2.). Näihin osa-alueisiin lukeutuvat strategiat ja suunnitelmat, viestintä,

sosiaalinen saavutettavuus, hinnoittelu, ympäristön esteettömyys, aistien huomioiminen, ymmärtämisen tukeminen sekä alueellinen saatavuus. (Mitä on saavutettavuus 2020.)

Kuvio 2. Saavutettavuuden osa-alueet.

3.2.1 Strategiat ja suunnitelmat

Tämän osa-alueen ydinkysymykset ovat uusien kävijäryhmien konsultointi, organisaation päätöksentekoprosessi sekä näkyvä sitoutuminen saavutettavuuden edistämiseen toiminta- ja taloussuunnitelmissa (Strategiat ja suunnitelmat 2020). Palveluntarjoajien toiminnassa tulee siis kiinnittää huomiota siihen, että saavutettavuus on kaikessa suunnittelussa mukana ja kuka vastaa päätöksenteosta. Hyvä on huomioida myös, voidaanko suunnittelussa hyödyntää kohderyhmien tai eri alojen asiantuntijoiden tietämystä ja kokemuksia. Esimerkiksi Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaiseman Harrastamisen strategia -asiakirjasta voidaan poimia viisi kohtaa,

joilla saavutettava strategia toteutuu. Näihin lukeutuvat lasten osallistaminen toiminnan suunnitteluun, toiminnan järjestäminen lapselle helposti saatavilla olevassa paikassa sekä varmistetaan, että toiminnassa ei esiinny minkäänlaista syrjintää. Lisäksi rahoituksen tulee kohdistua laadullisen toiminnan toteutukseen ja toiminnan järjestäjillä luodaan edellytykset toiminnan edistämiseksi. (Harrastamisen strategia 2019, 9.)

3.2.2 Viestintä

Viestinnän saavutettavuuden keskiössä ovat selkokieliyys ja suora kohdistaminen. Huomioimisen arvoisia asioita viestinnässä ovat selkokieliyys sekä puheessa, kirjoituksessa että ulkoasussa. Kaikki palveluihin liittyvä tieto tulisi olla helposti saatavilla. Myös eri tavoin esitetty tieto edistää kohderyhmän saavuttamista (esim. viittomakielinen tai kuvallinen tieto). Tässäkin voi tehdä yhteistyötä kohderyhmän kanssa. Lisäksi viestinnästä vastaavien on hyvä kouluttautua ja hankkia siten ajankohtaista tietoa viestinnän saavutettavuuden keinoista. (Viestinnän saavutettavuus 2020.) Maailman digitalisoituminen ja tiedonhankinnan siirtyminen enenevässä määrin verkkopalveluihin, tulisi saavutettavuus ottaa huomioon myös näissä viestinnän muodoissa. Osallistavalla palvelumuotoilulla viestintä saadaan kohdistettua laajemmalle yleisölle, joka johtaa puolestaan suurempaan vaikuttavuuteen. Tällä tavoin löydetään ratkaisuja, joissa on otettu huomioon palvelunkäyttäjien erilaisia kykyjä ja ominaisuuksia. Osallistaminen toteutuu kolmen vaiheen kautta: ideointi, kehittäminen ja testaus. (Alinikula 2017, 33–34.) On siis tärkeää tunnistaa eri palvelunkäyttäjien tarpeet, ottaa käyttäjäryhmiä mukaan viestinnän suunnitteluun sekä kokeilla eri vaihtoehtojen toimivuutta.

3.2.3 Sosiaalinen saavutettavuus

Minkälainen tunnekokemus luodaan palvelun käyttäjälle itse palvelusta, asiakaspalvelusta, järjestelyistä tai vaikkapa viestinnästä? Kenen kanssa ja kuinka tehdään yhteistyötä? Avoimuus, aktiivisuus sekä arvojen (esim. syrjinnän ehkäiseminen) sel-

keä esilletuonti edistävät palveluntarjoajan sosiaalista saavutettavuutta. Suunnittelun ja toteutuksen tulisi lähteä siitä ajatuksesta, tuntee käyttäjä, että juuri hänet on otettu huomioon. (Sosiaalinen saavutettavuus 2020.) Palveluiden kokonaisvaltaisen ilmapiirin ja nimenomaan palveluasenteen huomioiminen ovat edellytyksiä sosiaalisen saavutettavuuden toteutumiselle. Palvelunkäyttäjän tulisi kokea olonsa tervetulleeksi juuri sellaisena kuin hän on, riippumatta siitä, onko hänellä toimintaeste tai ei. Autismiliitto kuvaa sosiaalista saavutettavuutta palvelunkäyttäjän kuuluksi ja ymmärretyksi tulemista hänen omalla kommunikointitavallaan (Esteettömyys asenteeksi, [viitattu 13.5.2020]). Onnistuneella sosiaalisella saavutettavuudella voidaan näin ollen kannustaa osallistumaan kulttuuri- ja vapaa-ajan toimintaan, sellaisia yksilöitä tai ihmisryhmiä, jotka muuten saattaisivat jäädä toiminnan ulkopuolelle.

3.2.4 Hinnoittelu

Saavutettavaan hinnoitteluun kuuluvat porrastettu hinnoittelu sekä maksuttomien palveluiden ja / tai ajankohtien tarjonta. Esimerkiksi eri asiakasryhmille voidaan laatia erihintaiset pääsyliput (mm. opiskelijat, eläkeläiset). Myös perhe- tai ryhmälippujen hinnoittelussa on hyvä ottaa huomioon ryhmäkoot ja varmistaa, että niihin ei sisälly syrjintää, joka ilmenisi sukupuolen, iän tai muun tekijän osalta. Toisaalta toimintaesteisen henkilön avustajan sisäänpääsy pitäisi aina olla maksutonta. Huomioimisen arvoista on myös avustajan laaja-alaisempi määrittely, millä perusteilla voitaisiin myöntää avustaja-alennus. (Hinnoittelu 2020.) Hinnoitteluun kuuluvat myös mahdolliset kulkemisesta ja välineiden ostosta tai vuokrauksesta aiheutuvat kustannukset. Yhtälailia näiden tulisi olla kaikille palvelunkäyttäjille saatavilla, joten palveluiden suunnitteluvaiheessa voisi pohtia lisäksi erilaisia porrastettuja tai maksuttomia vaihtoehtoja materiaali- ja välinekustannuksille esimerkiksi vähävaraisille lapsille. (Saavutettavuusopas lastenkulttuurikeskuksille ja taiteen perusopetuksen opilaitoksille 2020, 33–34.)

3.2.5 Ympäristön esteettömyys

Liikkumisen ja toimimisen esteettömyys, turvallisuus ja miellyttävyys muodostavat ympäristön esteettömyyden. Tiloissa tulisi huomioida saavutettavuus kokonaisvaltaisesti. Missä ja miten on järjestetty istuma- ja autopaikat, saniteetti- ja eteistilat, näkyvyys eri korkeuksilta, kaiteet ja luiskat sekä opastus, valaistus ja akustiikka. Esteettömyydestä tulisi olla saatavilla helposti tietoa. Mikäli tilaa ei ole mahdollista tehdä täysin esteettömäksi, myös tämä tulisi viestiä selkeästi, jotta kävijä pystyisi itse arvioimaan mahdollisuutensa osallistua. (Rakennetun ympäristön esteettömyys 2020.) Ympäristön esteettömyys käsittää siis ihmisten moninaisuuden. Sen toimivuuteen vaikuttavat kaikille mahdollistettu liikkuminen, kuuleminen, näkeminen ja ymmärtäminen. Esteettömässä ympäristössä tulisi olla leveät ja luiskilla varustetut kulkureitit läpi fyysisten tilojen, toimintaesteisille palvelunkäyttäjille suunnatut hissit ja vessat, selkeästi ilmaistut ja näkyvät opasteet sekä eri aisteille sopiva toimintaympäristö. (Esteettömyyskartoitusopas 2019, 5.)

3.2.6 Aistien huomioiminen

Aistien saavutettavuudella tarkoitetaan konkreettisesti palvelun kokemista eri aisteilla. Tieto välittyy parhaiten, kun se on tarjolla eri muodoissa. Esimerkiksi näytelyesineiden koskeminen pelkän katselun sijaan voi avata uusia kokemuksia kävijälle. Toiminnan suunnittelussa tulisi huomioida ihmisten erilaiset tavat käyttää aistejaan. Tämän edistämisessä voidaan hyödyntää selkeitä ja isokokoisia tekstejä ja opasteita, erilaisia teknisiä apuvälineitä kuten induktiosilmukkaa sekä erilaisia tulkkauspalveluita. (Saavutettavuus eri aistien avulla 2020.) Yleisten kirjastojen saavutettavuussuosituksessa listataan esimerkkejä aistien huomioimisesta. Tähän lukeutuvat muun muassa hyvä ja tasainen yleisvalaistus, selkeät väri- ja kontrastierot, akustiikan toimivuus ja kaiun ehkäisevien materiaalien käyttö sekä allergia- ja ympäristöherkkyysovapaat tilat. (Yleisten kirjastojen saavutettavuussuositus 2017, 34.)

3.2.7 Ymmärtämisen tukeminen

Ymmärtämisen tukemisen keskeisinä periaatteina ovat palvelun ymmärtämisen vai-
vattomuus sekä erilaisten oppimistapojen huomioiminen. Toisin sanoen tarjotaan
selkeää monikerroksista tietoa (yleistietoa – syventävää tietoa), jota voidaan välittää
myös vaihtoehtoisin kommunikoinnin menetelmin, kuten kuvilla tai pistekirjoituk-
sella. Oppimistapoja voi huomioida käytännön tekemisen kautta työpajojen tai yh-
teisöllisten hankkeiden avulla. (Ymmärtämisen tukeminen 2020.) Scott Banks ym.
(2014, 66) puhuvat oppimisen yleisestä mallista, jota hyödyntämällä ymmärtämisen
ja oppimisen saavutettavuutta voitaisiin lisätä. Sen pääkohta on yksinkertaisuudes-
saan useiden erilaisten ilmaisukeinojen käytön mahdollistaminen. He lisäävät, että
tarjoamalla lapselle monia tapoja olla vuorovaikutuksessa, auttaa herättämään ja
ylläpitämään lapsen mielenkiintoa sekä luo hänelle viihtyisän ympäristön kokea
omilla ehdoillaan.

3.2.8 Alueellinen saatavuus

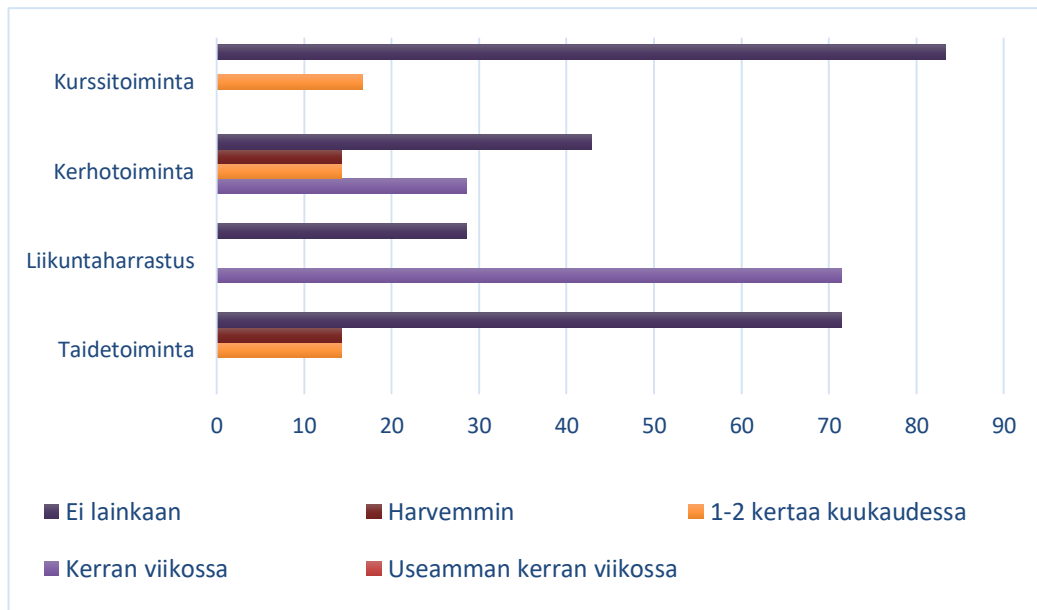
Alueellinen saatavuus määritellään palveluiden määrällä ja laadulla alueittain. Ti-
heämmin asutuilla alueilla saatavuus on helpompi toteuttaa, kuin harvemmin asu-
tuilla alueilla, jossa palvelut voivat sijaita useiden kilometrien päässä. Jokaiselle
kunnalle on kuitenkin kulttuuritoimintalaissa (L 3.8.1992/728) määritelty palvelujen
järjestämiseen liittyviä tehtäviä. Alueellista saatavuutta voidaan edistää viemällä
palvelut käyttäjille, kuljettamalla käyttäjät palvelun luokse tai mahdollistamalla etä-
osallistumisen. Myös näkyvä tiedottaminen omista palveluista on tärkeä osa alueel-
lisen saatavuuden toteutumista ja edistämistä. (Alueellinen saatavuus 2020.) Nuor-
ten Akatemia neuvoo kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluiden tarjoajia pohtimaan erilai-
sia ratkaisuja alueelliseen saatavuuteen yhdessä lasten kanssa. Näin varmistetaan,
että palvelut ovat saatavilla lapsille sopivaan aikaan ja toiminta sijaitsee hyvien kul-
kuyhteyksien päässä. Mikäli julkinen liikenne ei mahdollista saatavuutta, voisi vaih-
toehdoksi mieltä yhteiskyydin järjestämistä. (Nuorten Akatemia 2020.)

4 KYSELYIDEN TULOKSET

Vanhemmille kysely lähetettiin kohderyhmän yhdistysten ja muiden vastaavien toimijoiden kautta. Nämä toimijat puolestaan välittivät kyselyn eteenpäin Etelä-Pohjanmaalla asuville jäsenilleen. Näihin toimijoihin lukeutuivat esimerkiksi Autismin Kirjon Pohjalaiset ry, ADHD-liitto, Lakeuden omaishoitajat sekä tekijän omien lasten harvinaissairauksien yhdistykset ja liitot. Lukua siitä, kuinka monta vanhempaa kysely tavoitti, ei voi tietää. Asiantuntijoita sekä palveluntarjoajia lähestyttiin henkilökohtaisesti sähköpostitse, kunkin organisaation ilmoittamien yhteystietojen mukaisesti. Kysely lähetettiin 30 Seinäjoen alueen asiantuntijalle ja yli 150 Etelä-Pohjanmaan alueella toimivalle palveluntarjoajalle. Kyselyihin vastasivat 13 vanhempaa, 3 asiantuntijaa sekä 18 palveluntarjoajaa. Näitä vastauksia analysoitiin Webropol-ohjelmiston raportointi- ja analyysityökaluja hyödyntäen. Kyselyiden tulokset käydään tässä luvussa läpi niiden lähetysjärjestyksen mukaisesti. Ensimmäisenä on vuorossa vanhempien, toisena asiantuntijoiden ja kolmantena palveluntarjoajien kysely.

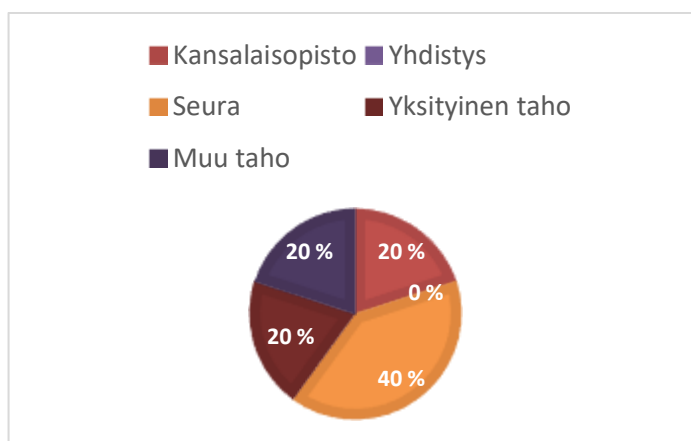
4.1 Kohderyhmän vanhemmat

Vanhemmille suunnatun kyselyn kolmella ensimmäisellä kysymyksellä kartoitettiin lapsen osallistumista kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluihin, niiden tarjoajia sekä syitä miksi lapsi ei mahdollisesti osallistu toimintaan. Vastauksista ilmeni, että liikuntaharrastus on käytetyin osallistumismuoto ja siihen osallistutaan kerran viikossa (ks. kuvio 3). 71% vastaajista ilmoitti lapsensa osallistuvansa tämän kaltaiseen toimintaan. Kerhotoiminta on toiseksi käytetyin, tosin siihen osallistutaan vaihtelevammin. Koska taide- ja kurssitoiminnat ovat vanhempien mukaan vähiten käytettyjä palveluita, voidaan tästä päätellä niiden olevan yksi kehittämisen kohde.

Kuvio 3. Lapsen osallistuminen kulttuuri- ja vapaa-ajantoimintaan.

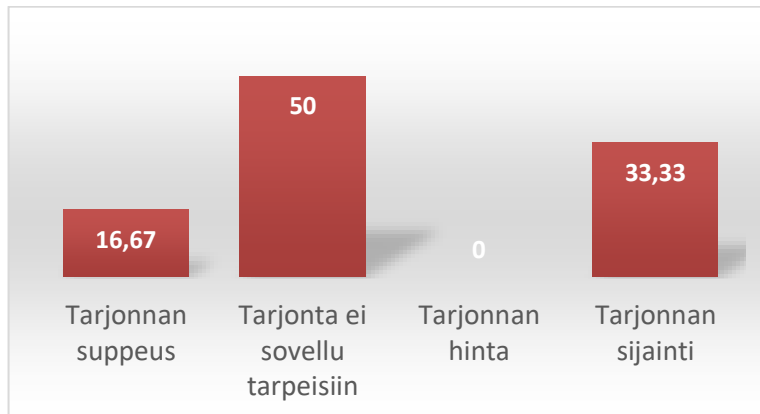
Palveluiden tarjoajien välillä ei esiintynyt vanhempien keskuudessa yhtä suurta eroa kuin toiminnan muodolla (ks. kuvio 4). Seurat osoittautuivat kuitenkin käytetyimmiksi palveluntarjoajiksi, mikä tukee harrastuspalveluihin osallistumisen määrää. Yllättävintä tässä tuloksessa oli se, että yhdistyksien järjestämiä kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluita ei käytetä, tai niitä ei mielletä tässä yhteydessä palveluntarjoajiksi. Yhdistykset pyrkivät kuitenkin olemaan vahvasti mukana saavutettavuuden edistämässä, joten olisi voinut odottaa, että heidän toiminta näkyisi kohderyhmän arjessa myös tässä kontekstissa.

Kuvio 4. Kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluiden tarjoajat.

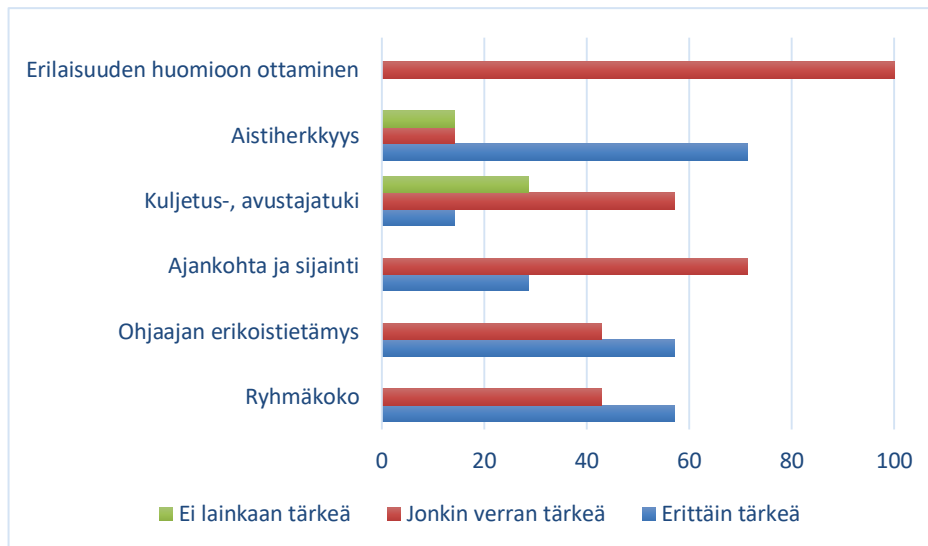
Puolet vanhemmista (50%) ilmoitti lapsensa osallistumattomuuden syyksi sen, että tarjonta ei sovellu lapsen tarpeisiin (ks. kuvio 5). Kolmannes (33%) vanhemmista

katsoi tarjonnan sijainnilla olevan vaikutusta osallistumiseen. Nämä havainnot vahvistavat saavutettavuuden edistämisen tarpeellisuuden, sillä kuten aiemmin on todettu, jokaisella lapsella on oikeus osallistua häntä kiinnostavaan sekä hänelle soveltuvaan kulttuuri- ja vapaa-ajantoimintaan, mutta nykyisellään se ei ole toteutunut laissakin määritellyllä tavalla. Palveluiden hinta ei taas ole vanhempien keskuudessa ollut esteenä osallistumiselle, joten tästä voidaan päätellä hinnoittelun saavutettavuuden onnistuneen.

Kuvio 5. Miksi lapsi ei osallistu kulttuuri- ja vapaa-ajan toimintaan.

Kyselyn neljäs ja viides kysymys kartoittivat vanhempien näkemyksiä siitä, kuinka paljon kohderyhmän erityistarpeet vaikuttavat osallistumiseen sekä kuinka tärkeää niiden huomioiminen on. Jokainen vastaaja ilmaisi erityistarpeiden vaikuttavan joko paljon tai erityisen paljon osallistumiseen. Myös niiden huomioimista kulttuuri- ja vapaa-ajantoiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa pidettiin joko hyvin tärkeänä tai erittäin tärkeänä. Seuraavaksi selvitettiin vanhempien mielipiteitä toiminnan eri toteuttamisen osa-alueiden tärkeyttä. Kuviosta 6 ilmenee, että erityisen tärkeinä pidetään aistiherkkyyden huomioimista, ryhmäkoon suhteuttamista sekä ohjaajan erikoistietämystä. Jonkin verran tärkeänä pidetään erilaisuuden huomioimista sekä ajankohdan ja sijainnin huomioista että kuljetus- tai avustajatuen käytön mahdollisuutta. Moni oli myös vastannut, että kuljetus- tai avustajatuki ei ole lainkaan tärkeä. Tämä selittynee sillä, että kohderyhmän lapsilla ei esiinny lainkaan tai hyvin vähäisesti liikkumiseen vaikuttavia toimintaesteitä.

Kuvio 6. Toiminnan eri osa-alueiden tärkeys vanhempien näkökulmasta.

Kysyttäessä kuinka omalta alueelta löytyy kohderyhmälle soveltuvaa kulttuuri- ja vapaa-ajantoimintaa oli vastauksena joko hankalasti tai erittäin hankalasti. Lapsen koettiin myös olevan eriarvoisessa asemassa tarjonnan suhteen erityistarpeidensa vuoksi. Toisaalta vanhemmat kokisivat lapsen olevan vain jonkin verran eriarvoisessa asemassa, mikäli hänelle olisi tarjolla pelkästään erityistarpeiselle suunnattua tarjontaa. Tästä voidaan päätellä, että tärkeintä vanhemmille näyttäisi olevan mahdollisuuksien luonti, eikä niinkään toiminnan tai palveluiden leimautuminen erityisryhmätoiminnaksi. Lopuksi vanhempia pyydettiin kertomaan minkälaista kulttuuri- ja vapaa-ajantoimintaa he toivoisivat kohderyhmälle olevan tarjolla. Vastauksissa toivottiin matalan kynnyksen kerhoja, joissa voisi edetä ja tehdä oman taitotason mukaan. Myös lajikokeilut nostettiin esiin sekä kilpailu-, turnaus- ja muiden vastaavien suoritustavoitteiden poistaminen. Yleisimmät kehitysehdotukset liittyivät ryhmäkoon pienentämiseen sekä eritasoisen oppimisen huomioimiseen. Saatujen vastausten perusteella voidaan päätellä, että vanhemmat toivoisivat erityistietämyksen lisäämistä kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluiden tarjoajien keskuudessa. Tietämyksen lisäämisellä voidaan vaikuttaa erityistarpeiden huomioimiseen paremmin ja sitä kautta palveluiden sisällön laadulliseen kehittämiseen.

4.2 Asiantuntijat

Asiantuntijoille suunnatun kyselyn tarkoitus oli ennen kaikkea toimia taustatiedon tukena. Kohderyhmän kanssa työskentelevät sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset toimivat kuitenkin koulutuksensa ja kokemustensa kautta kerätyn ja todennetun tiedon puitteissa. Ensiksi asiantuntijoilta kartoitettiin ne osa-alueet, joilla kohderyhmän lapsilla saattaa esiintyä erityistarpeita.

Erityistarpeiden esiintymisen osa-alueet ovat

- näkö
- kuulo
- tunto
- maku
- haju
- kommunikointi
- sosiaalinen kanssakäyminen
- tunnepuoli

Kysyttäessä kuinka nämä erityistarpeet voivat vaikuttaa lapsen osallistumiseen kulttuuri- ja vapaa-ajantoimintaan, asiantuntijat ilmaisivat niiden voivan luovan monenlaisia esteitä, jotka pahimmillaan voisivat johtaa siihen, että lapsi ei uskalla osallistua toimintaan, vaikka se olisikin kohdistettu hänelle. Tämä sama huomio ilmenee myös lastenkulttuurikeskuksille suunnatussa oppaassa. Siinä eräs vanhempi toteaa, kuinka hänen lapsensa lopetti harrastuksen yhden huonon kokemuksen vuoksi. Tämä yksittäinen kokemus aiheutti sen, että lapsi ei enää halunnut palata samaan ryhmään. (Saavutettavuusopas lastenkulttuurikeskuksille ja taiteen perusopetuksen oppilaitoksille 2020, 50.)

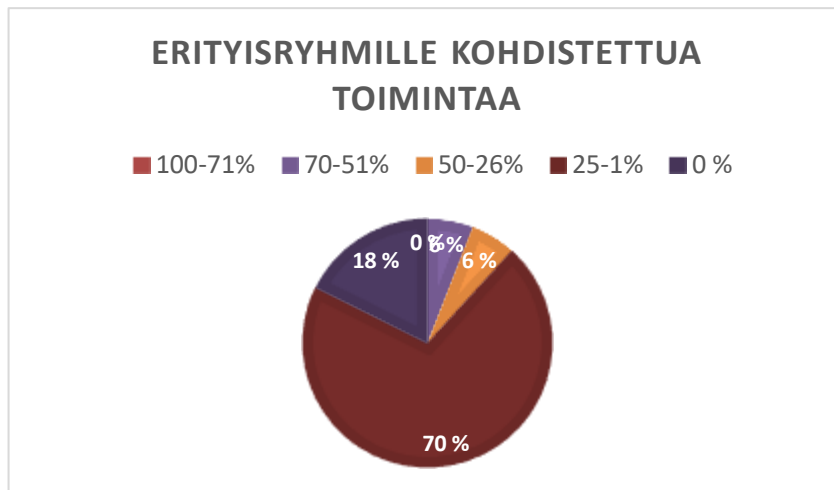
Asiantuntijoilta kysyttiin samojen toiminnan osa-alueiden huomioimisen tärkeyttä kuin vanhemmiltakin. Tulokset kertoivat selkeästi jokaisen osa-alueen olevan erittäin tärkeä huomioimisen kohde. Asiantuntijat kuitenkin täsmensivät vastaustaan toteamalla, että eri diagnoosin saaneilla lapsilla on hyvinkin erilaiset erityistarpeet, joten toiminnan eriyttäminen on ensiarvoisen tärkeää. Toisin sanoen yhden tietynlaisen toiminnan ei tarvitse välttämättä aina huomioida kaikkia kyselyssä esitettyjä

osa-alueita tasapuolisesti, vaan nämä tulisi suhteuttaa toimintaan osallistuvien lasten tarpeiden mukaan. Uusien tilanteiden harjoittelu, uusien asioiden oppiminen sekä onnistumisen tunteen kokeminen ovat asiantuntijoiden mukaan kohderyhmälle kohdistetun toiminnan hyötyjä. Vastaavasti mahdollisina haittoina he mainitsivat muun muassa erilaisuuden ja poikkeavuuden kokemista. Asiantuntijoilla ilmeni jonkin verran kiinnostusta osallistua kohderyhmälle suunnatun kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluiden suunnitteluun ja toteuttamiseen. He eivät kuitenkaan tienneet mihin tahtoon ottaa yhteyttä yhteistyön aloittamiseksi. Tärkeimpänä huomiona tämän kyselyn vastauksista voidaan pitää kohderyhmälle suunnitellun toiminnan toteuttamista siten, että lapsi kokee matalalla kynnyksellä onnistumisia eriytetty tarpeet huomioiden, mutta samalla huolehditaan siitä, että hän ei koe erilaisuuden tunnetta.

4.3 Palveluntarjoajat

Palveluntarjoajilta kysyttiin aluksi kuinka paljon kulttuuri- ja vapaa-ajantoimintaa heidän mielestä on kohderyhmälle tarjolla Etelä-Pohjanmaan alueella. Kolmasosa vastaajista ei osannut sanoa, kun taas loput vastasivat joko vähän tai erittäin vähän. Tulos on täten verrannollinen vanhemmilta saatuun tulokseen oman alueen kohderyhmälle soveltuvan toiminnan määrään. Siitä, että kolmasosa vastaajista ei osannut sanoa tai arvioida palvelujen määrää, voitaisiin päätellä, että saavutettavuuden käsitteen sisäistäminen tai sen toteutuminen ei ole välttämättä riittävällä tasolla. Kuitenkin tässä on otettava myös huomioon se, että vastausten perusteella on mahdollista tietää eri palveluntarjoajien tietämyksen määrää toistensa toiminnan sisällöistä.

Seuraavaksi kartoitettiin palveluntarjoajien oman organisaation erityisryhmille kohdistetun toiminnan määrää. Suuri enemmistö ilmoitti alle neljäsosan palveluistaan olevan kohdistettu eritoten kohderyhmän kaltaisille asiakkaille (ks. kuvio 7). 12 % vastaajista puolestaan kertoi vastaavan osuuden toiminnassaan olevan yli 25 %. Viidesosalla vastaajista ei ole nykyisellään tarjolla lainkaan kohderyhmälle eriytettyä kulttuuri- ja vapaa-ajantoimintaa.

Kuvio 7. Erityisryhmille kohdistetun kulttuuri- ja vapaa-ajantoiminnan määrä.

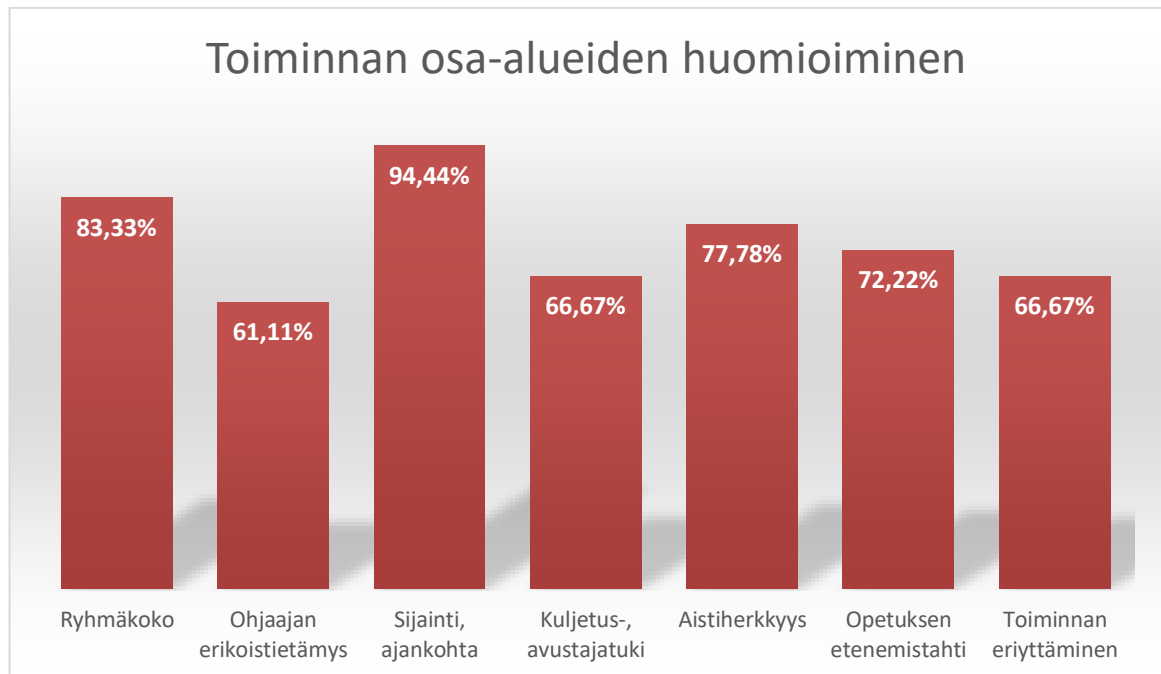
Kyselyssä pyydettiin palveluntarjoajia kertomaan minkälaista toimintaa tai minkälaisia palveluita he tarjoavat kohderyhmän lapsille.

Näihin palveluihin lukeutuvat

- musiikki
- taide
- teatteri
- tanssi
- kirjastopalvelut
- elokuvanäytökset
- erilaiset työpajat
- räätälöidyt opastuskierrokset

Palveluiden kirjo vaikuttaa siis olevan hyvin laaja ja kattaa monia samoja kulttuuri- ja vapaa-ajanalojen palveluita kuin mitä muillekin lapsiryhmille on saatavilla. Monet vastaajat kertoivat, että vaikka heillä ei olisi varsinaisesti erityisryhmille kohdistettua toimintaa, on se kuitenkin räätälöitävissä heille soveltuvaksi. Palveluntarjoajat ovat huomioineet erityistarpeet toiminnassaan muun muassa siten, että tilat ovat esteettömiä, avustajilla on ilmainen sisäänpääsy, äänenvoimakkuus on säädettävissä ja käytössä on tulkkauspalvelu. Kysyttäessä toiminnan eri osa-alueiden huomioimisen mahdollisuuksista, palveluntarjoajat kertoivat voivansa vaikuttaa suuresti kuhunkin esitettyyn osa-alueeseen (ks. kuvio 8). He saivat valita niin monta eri vaihtoehtoa kuin mihin kokivat omaavansa mahdollisuuden vaikuttaa. Erityisesti toiminnan sijainti ja ajankohta (94,44% vastaajista) sekä ryhmäkoko (83,33% vastaajista) olivat

ne alueet, joita he voivat räätälöidä parhaiten tarpeiden mukaan. Tästä voidaan päätellä, että vastanneilla palveluntarjoajilla on sekä hyvät edellytykset että vahva tahto edistää yhdenvertaista saavutettavuutta.

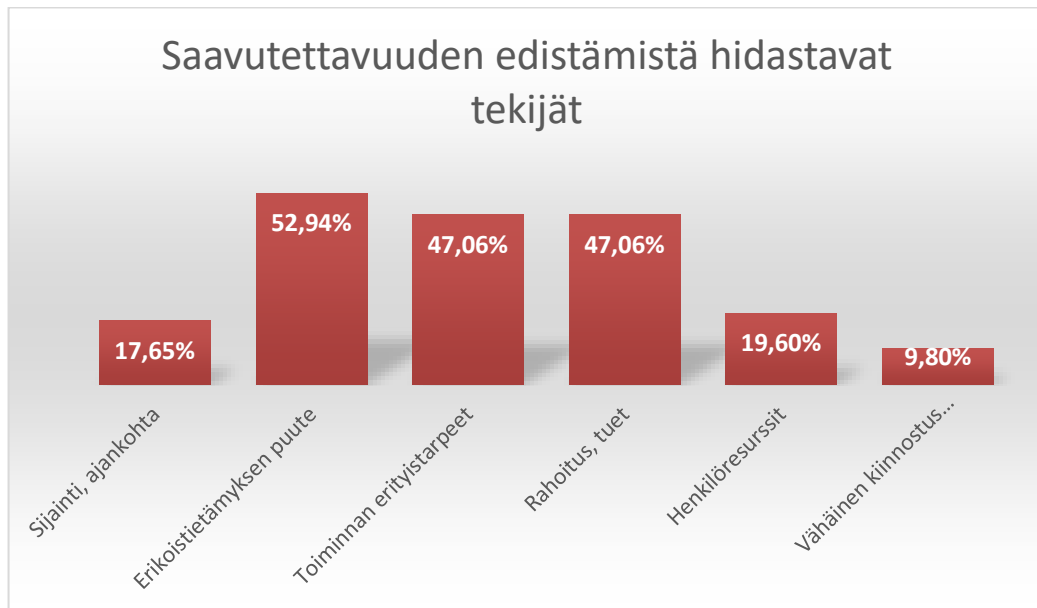

Kuvio 8. Toiminnan eri osa-alueiden huomioiminen palveluntarjoajien näkökulmasta.

Seuraavaksi palveluntarjoajilta kysyttiin halukkuudesta tehdä yhteistyötä kohderyhmän yhdistysten ja liittojen kanssa. Jokainen vastaaja ilmaisi olevansa halukas siihen, kuitenkin 56 % heistä kertoi, ettei heillä ole tarvittavaa tietoa sopivista yhteistyötahoista. Tämä tulos sopii yhteen asiantuntijoilta saatuun tietoon yhteistyöhalukkuudesta palveluntarjoajien kanssa. Saavutettavan toiminnan mahdollistavat osapuolet eivät tiedä, kuinka ja miten lähestyä yhdessä toimimista. Tätä voidaan edistää lisäämällä eri alojen sekä sektoreiden rajapinnoilla työskentelyä. Kuten Opetus- ja kulttuuriministeriö totesi ehdotuksessaan, saavutettavuuden toimenpiteiden toteutuminen edellyttää usean toimijan sitoutunutta yhteistyötä (Ehdotus lastenkulttuuripoliittiseksi ohjelmaksi 2014, 3). Kaikki vastaajat olivat myös sitä mieltä, että saavutettavuus kulttuurin- ja vapaa-ajanpalveluissa on tärkeää, sillä sen toteutuminen merkitsee tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Tämä ajatus tulee ilmi heidän tarjoamassa toiminnassa, joka on vähintäänkin räätälöitävissä kohderyhmälle.

Kuviosta 8 voidaan todentaa palveluntarjoajien näkemyksiä kysyttäessä saavutettavuuden edistämistä mahdollisesti hidastavista tekijöistä. Erikoistietämyksen puute

(esim. erityisohjaaja) (52,94% vastaajista), toiminnan suunnittelun ja toteutuksen sisältämät erityistarpeet (47,06% vastaajista) sekä rahoitus ja tuet (47,06% vastaajista) koettiin suurimmiksi hidastaviksi tekijöiksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön ehdotuksen huomio, yhteiskunnan päätöksiä tekemisestä lapsen perusoikeuksista tinkien, tukee erityisesti rahoituksen ja tukien vaikutuksia saavutettavuuteen puutteellisuuteen (Ehdotus lastenkulttuuripoliittiseksi ohjelmaksi 2014, 3).

Kuvio 9. Saavutettavuuden edistämistä hidastavat tekijät

Lopuksi palveluntarjoajilta kysyttiin kehittämissuhteita toiminnan kohdistamiseksi ja saavutettavuuden edistämiseksi. Ehdotuksissa korostui selkeästi yhteistyön sekä erikoistietämyksen kartuttamisen tärkeys ja tarve. Moni vastaajista totesi avoimen viestinnän ja koulutuksen olevan myös ratkaisevassa asemassa. Yksi kyselyyn vastannut palveluntarjoaja kiteytti ajatuksensa seuraavasti:

Työkaluja on jo olemassa, mutta usein törmätään toimintakulttuurien erilaisuuteen, asenteisiin ja rahoitukseen. Esimerkiksi kulttuurin ja harrastuksen tuominen varhaiskasvatukseen ja koulupäivän yhteyteen, toiminnan sitominen sosiaali- ja terveyspalveluihin ovat keinoja, joita on jo käytössäkin, kokeiluja on tehty ja toimintaa edistetään. Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutusten tunnustaminen ja valjastaminen käytäntöön, koulutus ja ylipäättään tiedon lisääminen. Usein puuttuu juuri käytännön tieto siitä, mitä voisi tehdä aika pienilläkin toimenpiteillä.

Tämä kuvastaa hyvin tästä kyselystä saatuja tuloksia. Palveluntarjoajilla on halua, ja monilla hyvät edellytykset toteuttaa monipuolista sekä yhdenvertaista kulttuuri- ja

vapaa-ajantoimintaa kaikenlaisille ryhmille, mukaan lukien tutkimuksen kohderyhmälle. Kuitenkin tarvittava erikoistietämys on puutteellista eikä sopivista yhteistyötahoista tai -menetelmistä ole riittävästi tietoa. Rajapinnoilla toimiminen sekä useiden tahojen sitouttaminen yhteiseen tekemiseen edistäisi saavutettavuutta, mutta tähän vaaditaan myös oikein suunnattua rahoitusta.

4.4 Kyselytulosten luotettavuuden arviointi

Kyselyihin vastasivat 13 vanhempaa, 3 asiantuntijaa sekä 18 palveluntarjoajaa. Kaikki edellä luetellut määrät jäivät odotettua alhaisemmiksi. Syitä tähän voi olla useampia. Tarkastellessa vanhempien kyselyä täytyy pohtia vaikuttiko kolmannen osapuolen käyttäminen kyselyn välittäjänä tavoitettavuuteen negatiivisesti. Yhdistyksille lähetetyistä tiedustelu- ja muistutuspyynnöistä huolimatta, vain muutama ilmoitti jakavansa kyselyn jäsenilleen. Toisena syynä saattaa olla se, että kysely tuli yksittäiseltä opinnäytetyöntekijältä eikä esimerkiksi organisaatiolta. Vaikka vastauksien perusteella ei voisi tunnistaa yksittäisiä henkilöitä ja tämä ilmaistiin selkeästi kyselyssä, saattoi lapsen yksityisyyden suojaaminen olla peruste vastaamatta jättämiselle. Lopuksi on myös otettava huomioon tutkimusaikana vallinnut yhteiskunnallinen tilanne. Moni perhe joutui Korona-epidemian keskellä suurienkin muutosten eteen ja kulttuuri- sekä vapaa-ajantoiminnan lakattua, ei niitä koskeva kysely ole välttämättä tuntunut juuri sillä hetkellä ajankohtaiselta.

Asiantuntijoille suunnatun kyselyn koostaminen osoittautui haastavaksi. Vallin (2018) mukaan kyselykysymysten muotoilussa täytyy olla huolellinen, sillä ne määrittävät tutkimuksen onnistumisen. Hän jatkaa, että juurikin tämä virheellinen muotoilu aiheuttaa eniten virheitä tutkimustuloksiin. Haastattelukysymysten ja -tilanteen muokkaaminen kyselymuotoon vei tekijältä mahdollisuuden kertoa sekä kysyä tärkeitä tietoja, minkä johdosta asiantuntijoille saattoi jäädä epäselväksi kyselyn tarkoitus, joka puolestaan saattoi vaikuttaa vastausten määrään. Heille kuitenkin tarjottiin myös mahdollisuutta puhelinhaastatteluun, mutta tähän ei tullut vastauksia.

Palveluntarjoajien kyselyn vähäistä vastausmäärää analysoidessa, on otettava huomioon tutkimuksen ajankohta. Kysely toteutettiin keskellä kulttuuri- ja vapaa-ajanaloiden kannalta poikkeuksellista aikaa, sillä alojen toiminta oli pysähdyksissä.

Tämä on saattanut asettaa monet palveluntarjoajat sellaiseen omaan toimintaan suuresti vaikuttavaan tilanteeseen, jossa ei ole voitu vastata toimintaa kehittävään kyselyyn. Lisäksi muutamalta palveluntarjoajalta tuli automaattiset sähköpostivastaukset, joissa todettiin kyseisen henkilön olevan pois työpaikaltaan aineistonkeruun aikana ja juurikin vallitsevan yleistilanteen vuoksi. Täysin huomiotta ei voi myöskään jättää kyselyn aihetta. Lapsen oikeuksien komitea ([viitattu 3.5.2020]) on selvityksessään havainnut, että tutkimuksen kohderyhmään kuuluvilla lapsilla on edelleen esteitä, jotka vaikeuttavat heidän yhdenvertaista osallistumista muun muassa kulttuuri- ja vapaa-ajantoimintaan. Tästä voisi päätellä, että saavutettavuuden käsite voi olla vielä joillekin palveluntarjoajille epämääräinen ja tästä syystä he ovat jättäneet vastaamatta kyselyyn.

Vastausmäärien jäädessä odotettua alhaisemmiksi, ei tutkimustulosten johtopäätöksiä voida yleistää koskevaksi koko Etelä-Pohjanmaan aluetta. Otannan ollessa näin rajallinen, tuloksia ei voida määrällisesti todentaa. Niitä voidaan kuitenkin pitää suuntaa-antavina ja niiden pohjalta voidaan pohtia kehitysehdotuksia, joiden avulla työn toimeksiantaja sekä muut kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluiden tarjoajat voivat kehittää toimintaansa. Vastaavia tutkimuksia tulisi kuitenkin tehdä lisää, täten saataisiin luotettavampaa tietoa erittäin ajankohtaisesta ja tarpeellisesta aiheesta.

5 KOHDISTAMISEN JA SAAVUTETTAVUUDEN KEHITTÄMINEN

Kohderyhmän lapsilla on usein haasteita muun muassa kommunikoinnissa, aistisäätelystä sekä sosiaalisessa kanssakäynnissä (Autismikirjo – Mistä on kysymys?, [viitattu 23.4.2020]). Näiden haasteiden minimoiseksi on nykyään saatavilla monenlaisia apuvälineitä, sovelluksia sekä työkaluja, joiden avulla toimintaan osallistumista voidaan helpottaa. Lisäksi kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluiden tarjoajien olisi hyvä kartoittaa oman saavutettavuuden toteutuminen nykyisellään. Tähän voi käyttää apuna esimerkiksi Nuorten Akatemian (2020) sivuilta löytyvää ”Saavutettavuustestiä”. Palveluntarjoajat voivat aloittaa toiminnan kehittämisen ottamalla yhteyttä paikallisiin kohderyhmän vertaisryhmiin tai yhdistyksiin (Saavutettavuusopas lastenkulttuurikeskuksille ja taiteen perusopetuksen oppilaitoksille 2020, 38). Heidän kautta palveluntarjoajat voivat sekä jakaa tietoa omasta toiminnastaan että kerätä sitä kartoittaakseen erityistarpeita. Parhaiten tietoa saa kuitenkin aina lapselta itseltään. Apuna tiedonkeruussa voi käyttää ”Unelmakarttaa” (ks. liite 4), jonka eri variaatioita hyödyntämällä se soveltuu muillekin palvelunkäyttäjryhmille. Tiedon välittämisessä on myös hyvä hyödyntää muita lapsen elämässä toimivia tahoja kuten päiväkoteja, kouluja ja asiantuntijoita. Lisäksi, palveluntarjoajat voivat joko nimetä organisaationsa sisällä tai palkata henkilöstöönsä yhteyshenkilön tai yleisötyöntekijän, jonka vastuulla olisi saavutettavuuden edistäminen.

Viestinnässä tulee pyrkiä selkeään muotoiluun ja esilletuontiin, niin tekstin sisällössä, käytetyissä opasteissa, kuvissa ja värien valinnoissa kuin verkko-ohjelmistojen käytettävyydessä. Kaiken tarvittavan tiedon tulee sekä löytyä helposti yleisen viestinnän kautta että olla selkeästi näkyvillä fyysisessä kohteessa. Selkokieliisyys (Yleisten kirjastojen saavutettavuussuositus 2017, 20) teksteissä tukee ymmärtämistä ja sitä voidaan hyödyntää myös esim. asiakaspalvelussa. Opasteiden ja kuvien muotojen sekä värien tulisi olla hillittyjä. Tekstin ja kuvien päällekkäisyyttä tulee välttää ja värien valinnassa kannattaa suosia vaaleita taustavärejä, jotta kontrasti tummempaan tekstiin olisi mahdollisimman suuri. (Salo 2013, 4.) Näin esimerkiksi keskittymisen haasteita omaavat lapset kykenevät löytämään ja ymmärtämään tarvitsemansa olennaisen tiedon. Digitaalisten palveluiden käytön lisääntyessä jatkuvasti, myös niiden tulee olla jokaiselle saavutettavissa. Tälle on asetettu direktiivi,

josta löytyy kattavasti tietoa Alinikulan (2019) yhdessä Tammisen kanssa koostamassa Suomen Kuntaliiton julkaisusta. Heidän mukaan verkkopalveluja uudistamalla hyvä lähtökohtana voidaan pitää osallistavaa suunnittelua. Tämä tarkoittaa sitä, että suunnitteluprosessiin tuodaan mukaan ne, joille palvelu on suunnattu. Antamalla käyttäjien vaikuttaa itseään koskeviin palveluihin, saadaan aitoa ja välitöntä palautetta niiden toimivuudesta.

Kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluiden sosiaalinen saavutettavuus lähtee ennen kaikkea organisaation sekä sen henkilöstön asenteista ja palvelualltiudesta. Palveluntarjoajien kyselytulosten perusteella nämä ovat jo korkealla tasolla. Tätä osa-aluetta voi kuitenkin kehittää entisestään lisäämällä sekä tietoisuutta kohderyhmän erityistarpeista että yhteistyötä eri toimijoiden ja alojen välillä. Vanhempien kyselyn tuloksista ilmenee, että kohderyhmän lapset saattavat kokea ulkopuoliseksi jäämisen tunnetta heidän muille näkymättömien toimintaesteiden vuoksi. Palveluntarjoajien tulisi täten kiinnittää erityistä huomioita toiminnassaan siihen, että kaikki kokevat olevansa tervetulleita. Tämänkin edistämisen tulisi tapahtua lasten kautta. Ottamalla heidät osallisiksi toiminnan suunnittelua varmistetaan palvelun toimivuuden lisäksi syrjinnän ehkäiseminen. Sosiaalisen osa-alueen kehittämiseksi voidaan lisäksi harkita jonkinlaisen kaveri-toiminnan aloittamista. Kansalaisareenan kautta saa tietoa ja vinkkejä tämän aloittamisesta, käytöstä, tarkoituksesta sekä vaikutuksista (Kulttuuriluotsit 2018). Etelä-Pohjanmaan kunnista Evijärvellä, Kauhavalla ja Lappajärvellä on käytössä ”kulttuurikaveri”-toiminta. Vapaa-ajanalan osalta samankaltaista palvelua voitaisiin järjestää esim. Suomen Paralympiakomitean kehittämän Valtti-ohjelman tavoin (Valtti-ohjelma, [viitattu 17.5.2020]). Siinä lapselle haetaan liikunta-alan opiskelijoista harrastuskaveria, jonka avulla lapsi pääsee kokeilemaan alueensa eri liikuntavaihtoehtoja. Tämän kaltainen kokeilu antaa lapselle vapauden valita omien kiinnostustensa pohjalta eri toimintoja, ilman että siihen tarvitsee heti sitoutua lukukaudeksi tai -vuodeksi kerrallaan. Samalla voitaisiin tarjota kulttuuri-, liikunta- sekä sosiaali- ja terveysalanopiskelijoille tilaisuus laajentaa tietojaan erityistarpeista sekä yhdenvertaisuuden tärkeydestä. Tämä puolestaan kehittäisi heidän ammattiosaamistaan, ja tulevana alojensa työntekijöinä he omaisivat jo opintojensa puitteissa keinoja edistää saavutettavuutta. Mikäli kaveritoiminta järjestettäisiin yhteistyössä oppilaitosten kanssa esimerkiksi työharjoitteluina, olisi se myös kustannustehokasta palveluntarjoajille.

Vanhempien kyselytuloksista selvisi, että vastaajat eivät ole pitäneet kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluiden hinnoittelua esteenä osallistumiselle. Tästä huolimatta tätäkin osa-aluetta kannattaa tarkastella oman toiminnan sisällä. Pohtimisen arvoista voisi olla olemassa olevan hinnoittelun rinnalle vaihtoehtoisten ratkaisujen kehittämistä. Sellaisten, jotka mahdollistaisivat esimerkiksi useiden palveluiden kokeilemistä. Kattojärjestönä tälle voisi toimia kunta tai yhdistys, jonka kautta saisi ”kokeilupassin”, jota voisi sitten hyödyntää alueen eri toimijoiden palveluihin, kursseihin tai työpajoihin. Tämänlaista kattojärjestöä toivotaan muutenkin sekä vanhempien että palveluntarjoajien osalta. Kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluiden kohdistamisen koettaisiin onnistuvan tehokkaammin, mikäli olisi olemassa joku erillinen taho, jonka kautta saisi kaiken tarvittavan tiedon. Tämä taho voisi koostaa alueensa palveluntarjoajista sekä yhdistyksistä ja asiantuntijoista oppaan, esitteen, verkkosivuston tai sovelluksen, josta hyötyisivät kaikki sektorit.

Esteettömyys käsittää liikkumisen ja toimimisen vaivattomuuden toimintaesteisille. Vaikka tämän tutkimuksen kohderyhmällä ei ole lainkaan tai on lieviä fyysisiä toimintaesteitä, ei se tarkoita etteikö tämän osa-alueen toimivuus ole yhtä tärkeää kuin muidenkin osa-alueiden. Palveluntarjoajien kyselytuloksista kävi kuitenkin ilmi se, että rakennetun ympäristön esteettömyys on heidän toiminnassa huomioitu hyvin. Osa myös koki, että tämä on se osa-alue, johon kyetään vaikuttamaan helpoiten tilojen niin salliessa, joten ei yllätä, että esteetöntä kulkemista pidetään niin suurena osana saavutettavuutta. Fyysisten tilojen toimivuuden kartoittamisessa voidaan käyttää apuna Invalidiliiton esteettömyyskeskus ESKE:n kehittämää Esteettömyyskartoitusopasta (2019), johon on määriteltä tarkasti kohta kohdalta esteettömyyden hyvä toteuttaminen. On hyvä myös muistaa, että mikäli tiloja ei voida muokata täysin esteettömiksi, tulee tämä viestiä selkeästi. Näin annetaan palvelunkäyttäjälle mahdollisuus päättää omasta osallistumisesta.

Aistien huomioimista sekä ymmärtämisen tukemista voidaan edistää käyttämällä erilaisia apuvälineitä ja tulkkaukspalveluita sekä yksilöllistettyä ohjausta. Äänenvoimakkuuden ja valojen kirkkauden tulee olla vaivattomasti säädettävissä kunkin osallistujaryhmän tarpeiden mukaan. Pienemmällä ryhmäkoolla lievennetään lapsen saamien meluärsykkeiden määrää ja helpotetaan keskittymistä. Sillä myös mahdollistetaan toiminnanohjaajalle enemmän aikaa paneutua yksilölliseen ohjaukseen,

mikä taas vuorostaan edesauttaa lapsen ymmärtämistä. Kulttuuri- ja vapaa-ajantoiminnassa tapahtuvan ohjauksen nopeuteen on muutenkin hyvä kiinnittää huomiota aina kun mahdollista. Kuten vanhempien kyselyn tuloksista käy ilmi, moni kohderyhmän lapsi kokee suorittamisen painetta, mikäli opetus tai ohjaus etenee liian nopeasti. Ohjauksella on lisäksi merkittävä rooli onnistumisen tunteen kokemisessa. Avustajien käyttö erityisryhmien toiminnassa on hyvä keino luoda lapselle turvallinen toimintaympäristö. Avustajina voi käyttää esimerkiksi opiskelijoita, aivan kuten aiemmin mainitussa kaveri-toiminnassa. Palveluntarjoajien olisi täten hyvä pohtia toimintansa toteuttamista myös tästä näkökulmasta. Lapsella esiintyvän liikkumisen levottomuutta voidaan puolestaan lieventää erilaisilla painotuotteilla, kuten painoliiveillä ja -tyynyillä. Samankaltaisia painotuotteita löytyy myös esimerkiksi kynille ja pensseleille. Näistä tuotteista ja niiden käytöstä kannattaa tiedustella paikalliselta toimintaterapeutilta. Toiminnassa käytettävän välineistön tulisi myös olla helppo käyttää. Tämä toteutuu esimerkiksi maalaus- tai musiikkivälineiden tarttumapinta-alan ollessa mahdollisimman suuria. Toisin sanoen mitä paksummat pensselit ja rumpukapulat, sitä helpompi lapsen on käyttää niitä. (Saavutettavuusopas lastenkulttuurikeskuksille ja taiteen perusopetuksen oppilaitoksille 2020, 40–41.) Tulkkauspalveluista, kuten viittomista ja kuvatulkkauksesta, saa tietoa paikallisilta puhe-terapeuteilta tai kohderyhmän yhdistyksiltä.

Vanhempien kyselyn tuloksista ilmenee heidän kokevan alueellisen saatavuuden olevan heikkoa. Myös Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisemassa asiakirjassa mainitaan toiminnan ulkopuolelle jäämisen yhdeksi keskeiseksi syyksi vaikeus päästä fyysiseen toiminnan kohteeseen (Harrastamisen strategia 2019, 29). Kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluiden alueellisen saatavuuden edistäminen lienee yksittäiselle toimijalle vaikein osa-alue toteuttaa. Tämän edistämiseksi tarvitaan kunnallisen ja valtiollisen rahoituksen kohdistamista kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluihin. Oman kunnan tai kaupungin sisällä voi tehdä kartoitustyötä saatavuuden parantamiseksi ja sitä kautta miettiä vaikkapa kuljetusvaihtoehtoja yhdessä julkisen liikenteen tarjoajan tai paikallisen yhdistyksen kanssa. Tähänkin voi tiedustella palveluiden käyttäjien mielipiteitä ja ehdotuksia. Siten yhdessä tekemisen merkitys kasvaa ja muutoksia on helpompi toteuttaa, mitä suurempi joukko sitä on vaatimassa.

Kyselyistä saatujen tulosten perusteella voidaan päätellä, että tarvetta yhdenvertaisen saavutettavuuden edistämiseksi on. Kohderyhmän vanhemmat kokevat lapsiensa jäävän nykyisellään paitsi tasa-arvoisesta kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluista. Tuloksista nousee kuitenkin selkeästi myös esille palveluntarjoajien tahto kehittää toimintaansa kohderyhmälle soveltuvammaksi. Tähän he kuitenkin kokevat omaavansa puutteellisia tietotaitoja, joita voidaan edistää lisäämällä eri toimialojen ja sektoreiden yhteistyötä sekä lisäämällä yleistä tietoisuutta erityistarpeista. Toiminnan kehittämisen edellytyksenä on kaikkien kohderyhmän kanssa ja puolesta toimivien tahojen, toisin sanoen jokaisen neljän sektorin, sisällyttäminen palveluiden suunnitteluun sekä toteutukseen. Sherry (2008, 5) toteaa, monimuotoisuuden huomioiminen, sekä erilaisten ihmisryhmien välillä että niiden sisällä, johtaa ihmisen yksilölliseen huomioimiseen sekä muuttaa meidän asenteita, kommunikointia ja tapaamme määritellä erilaisuutta. Kuten saavutettavuuden osa-alueiden toteuttamisesta sekä kyselyiden tuloksista on käynyt ilmi, kulttuuri- ja vapaa-ajantoimintaa voidaan eriyttää tarpeen mukaan hyvinkin vaihtelevasti. Jo pienilläkin lisäyksillä tai muutoksilla voidaan lisätä toiminnan soveltuvuutta useammalle lapselle. Tämän kokonaisvaltaisen muutoksen edesauttaminen vaatii kuitenkin sitoutuneisuutta, tietoisuuden lisäämistä sekä saumatonta yhteistyötä läpi sektoreiden.

LÄHTEET

- ADHD-liitto. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. ADHD-tietoa. [Viitattu 23.4.2020]. Saatavana: <https://adhd-liitto.fi/adhd-tietoa/>
- Alinikula, P. 2017. What's normal anyways? Osallistava digipalveluiden suunnittelu. Teoksessa: T. Tamminen & P. Alinikula. (toim.) Saavutettavuusopas: Osa 1. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Suomen Kuntaliitto. [Viitattu 13.5.2020]. Saatavana Ellibs e-kirjakokoelmasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Alueellinen saatavuus. 16.1.2020. [Verkkosivu]. Kulttuuria kaikille. [Viitattu 6.5.2020]. Saatavana: http://www.kulttuuriakaikille.fi/mita_on_saavutettavuus/alueellinen_saatavuus
- Autismikirjo – Mistä on kysymys?. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Autismiliitto. [Viitattu 23.4.2020]. Saatavana: <https://www.autismiliitto.fi/autismikirjo>
- Ehdotus lastenkulttuuripoliittiseksi ohjelmaksi. 14.2.2014. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:6. [Viitattu 3.5.2020]. Saatavana: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75262/tr6.pdf>
- Esteettömyys asenteeksi. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Autismiliitto. [Viitattu 13.5.2020]. Saatavana: https://www.autismiliitto.fi/toimintaa_ja_tukea/esteettomyys
- Esteettömyyskartoitusopas. 2019. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Invalidiliiton Esteettömyyskeskus ESKE. [Viitattu 13.5.2020]. Saatavana: <https://www.invalidiliitto.fi/eskeh-kartoituslomakkeet-ja-opas>
- Haapasalo-Pesu, K-M. 5.2.2018. ADD-tarkkaamattomuus nuorella. [Verkkojulkaisu]. ADHDtutuksi.fi. [Viitattu 23.4.2020]. Saatavana: <https://adhdutuksi.fi/add-tarkkaavuushairio-nuorella/>
- Harrastamisen strategia. 15.2.2019. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:7. [Viitattu 13.5.2020]. Saatavana: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161382>
- Hinnoittelu. 16.1.2020. [Verkkosivu]. Kulttuuria kaikille. [Viitattu 6.5.2020]. Saatavana: http://www.kulttuuriakaikille.fi/saavutettavuus_mita_on_saavutettavuus_hinnoittelun_saa_vutettavuus
- Invalidiliitto. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Saavutettavuus. [Viitattu 4.5.2020]. Saatavana: <https://www.invalidiliitto.fi/esteettomyys/saavutettavuus>

Kulttuuriluotsit. 23.3.2018. [Verkkosivu]. Kansalaisareena. [Viitattu 17.5.2020].
 Saatavana: <http://kansalaisareena.fi/luotsit/>

L 11.6.1999/731. Suomen Perustuslaki

L 30.12.2014/1325. Yhdenvertaisuuslaki.

L 3.4.1987/380. Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista

L 3.8.1992/728. Laki kuntien kulttuuritoiminnasta.

Lapsen oikeudet. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Yhdenvertaisuus ja syrjinnän kieltö. [Viitattu 3.5.2020]. Saatavana: <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus-turvaa-lasten-ihmisoikeudet/sopimuksen-yleisperiaatteet/yhdenvertaisuus-ja-syrjinnan-kielto/>

Mielenterveystalo. Ei päiväystä. [Verkkosivu]. Aistisäätelyhäiriöt. [Viitattu 23.4.2020]. Saatavana: https://www.mielenterveystalo.fi/lapset/ammattilaisille/hairiot/neuropsychiatriset_hairiot/Pages/aistisaatelyhairiot.aspx

Mikä on OCD?. Ei päiväystä. Suomen Tourette- ja OCD-yhdistys. [Verkkosivu]. [Viitattu 23.4.2020]. Saatavana: <http://www.tourette.fi/ocd/>

Mikä on TS?. Ei päiväystä. Suomen Tourette- ja OCD-yhdistys. [Verkkosivu]. [Viitattu 23.4.2020]. Saatavana: <http://www.tourette.fi/tourette/>

Mitä on saavutettavuus?. 16.1.2020. [Verkkosivu]. Kulttuuria kaikille. [Viitattu 5.5.2020]. Saatavana: http://www.kulttuuriakaikille.fi/saavutettavuus_mita_on_saavutettavuus

Neuropsychiatrisetvalmentajat ry. 2016. [Verkkosivu]. Mitä on neuropsychiatrinen valmennus?. [Viitattu 28.4.2020]. Saatavana: <https://neuropsychiatrisetvalmentajat.fi/nepsyvalmennus.php>

Nuorten Akatemia. 2020. [Verkkosivu]. Saavutettavan vapaa-ajantoiminnan askeleet. [Viitattu 12.5.2020]. Saatavana: <https://www.nuortenakatemia.fi/oppimateriaalit/saavutettava-vapaa-ajan-toiminta/>

Rakennetun ympäristön esteettömyys. 16.1.2020. [Verkkosivu]. Kulttuuria kaikille. [Viitattu 6.5.2020]. Saatavana: http://www.kulttuuriakaikille.fi/saavutettavuus_mita_on_saavutettavuus_rakennetun_ympariston_esteettomyys

Saavutettavuus eri aistien avulla. 16.1.2020. [Verkkosivu]. Kulttuuria kaikille. [Viitattu 6.5.2020]. Saatavana: http://www.kulttuuriakaikille.fi/saavutettavuus_mita_on_saavutettavuus_saavutettavuus_eri_aistien_avulla

Viestinnän saavutettavuus. 16.1.2020. [Verkkosivu]. Kulttuuria kaikille. [Viitattu 6.5.2020]. Saatavana: http://www.kulttuuriakaikille.fi/saavutettavuus_mita_on_saavutettavuus_viestinnan_saavutettavuus

WHO. 3.5.2016. What are neurological disorders?. [Verkkosivu]. WHO: Newsroom: Q&A Detail. [Viitattu 23.4.2020]. Saatavana: <https://www.who.int/newsroom/q-a-detail/what-are-neurological-disorders>

Yleisten kirjastojen saavutettavuussuositus. 2017. [Verkojulkaisu]. Helsinki: Suomen Kuntaliitto. Kuntaliiton verkkokauppa. [Viitattu 13.5.2020]. Saatavana: http://shop.kuntaliitto.fi/product_details.php?p=3215

Ymmärtämisen tukeminen. 16.1.2020. [Verkkosivu]. Kulttuuria kaikille. [Viitattu 6.5.2020]. Saatavana: http://www.kulttuuriakaikille.fi/saavutettavuus_mita_on_saavutettavuus_ymmartamisen_tukeminen

LIITTEET

Liite 1. Kysely vanhemmille

Liite 2. Kysely asiantuntijoille

Liite 3. Kysely palveluntarjoajille

Liite 4. Harrastaen tutuksi - Unelmakartta

Liite 1. Kysely vanhemmille

1. Osallistuuko lapsesi johonkin kulttuuri- tai harrastustoimintaan ja kuinka usein?

	Useamman kerran viikossa	Kerran viikossa	1-2 kertaa kuukaudessa	Harvemmin	Ei osallistu lainkaan
a) Taidetoiminta	☐	☐	☐	☐	☐
b) Liikuntaharrastus	☐	☐	☐	☐	☐
c) Kerhotoiminta	☐	☐	☐	☐	☐
d) Kurssitoiminta	☐	☐	☐	☐	☐
e) Muu toiminta, mikä: <input type="text"/>	☐	☐	☐	☐	☐

2. Mikäli lapsesi osallistuu johonkin edellä mainittuun toimintaan, mikä tahoo toimii palvelun tarjoajana?

- ☐ Kansalaisopisto
☐ Yhdistys
☐ Seura
☐ Yksityinen tahoo
☐ Muu tahoo, mikä:

3. Mikäli lapsesi EI osallistu lainkaan tai enää kulttuuri- ja harrastustoimintaan, niin miksi?

- ☐ Tarjonta on liian suppeaa; ei lasta kiinnostavaa toimintaa
☐ Tarjonta ei sovellu lapsen tarpeisiin
☐ Tarjonta on liian kallista
☐ Tarjonnan sijainti
☐ Muu syy, mikä (voit kirjata useamman):

4. Kuinka paljon mielestäsi lapsesi erityistarpeet vaikuttavat hänen mahdollisuuksiin osallistua kulttuuri- ja harrastustoimintaan?

Erityisen paljon	Paljon	Jonkin verran	Ei lainkaan
☐	☐	☐	☐

5. Kuinka tärkeänä pidät lapsesi erityistarpeiden huomioimisen kulttuuri- ja harrastustoiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa?

Erittäin tärkeänä	Hyvin tärkeänä	Jonkin verran tärkeänä	En lainkaan tärkeänä
☐	☐	☐	☐

6. Kuinka tärkeänä pidät seuraavien asioiden huomioimista kulttuuri- ja harrastustoiminnan järjestämisessä lastasi ajatellen?

	Erittäin tärkeänä	Jonkin verran tärkeänä	En lainkaan tärkeänä
a) Ryhmäkokoo	☐	☐	☐
b) Ohjaajan erikoistietämys	☐	☐	☐
c) Ajankohta ja sijainti	☐	☐	☐
d) Kuljetus-, avustajatuki	☐	☐	☐
e) Aistiherkkyys; esim. äänenvoimakkuus	☐	☐	☐
f) Muu, mikä: <input type="text"/>	☐	☐	☐

7. Onko alueeltasi helppoa vai hankalaa löytää lapsesi tarpeisiin soveltuvaa kulttuuri- ja harrastustoimintaa?

Erittäin helppoa	Helppoa	Hankalaa	Erittäin hankalaa
☐	☐	☐	☐

8. Koetko lapsesi olevan eriarvoisessa asemassa kulttuuri- ja harrastustoiminnan tarjonnan suhteen erityistarpeidensa vuoksi?

Erittäin paljon	Paljon	Jonkin verran	En lainkaan
☐	☐	☐	☐

9. Kokisitko lapsesi olevan eriarvoisessa asemassa kulttuuri- ja harrastustoiminnan suhteen, mikäli hänelle olisi tarjolla pelkästään erityisryhmätoimintaa?

Erittäin paljon	Paljon	Jonkin verran	En lainkaan
☐	☐	☐	☐

10. Minkälaista kulttuuri- ja harrastustoimintaa toivoisit olevan tarjolla lastasi ajatellen?

11. Muita ajatuksia, toiveita tai ehdotuksia

Liite 2. Kysely asiantuntijoille

1. Millä osa-alueilla edellä mainittuun kohderyhmään kuuluvalla lapsella voi ilmetä erityistarpeita? Halutessasi anna esimerkkejä haasteista kuhunkin valitsemaasi osa-alueeseen.

☐ Näkö

☐ Kuulo

☐ Tunto

☐ Maku

☐ Haju

☐ Kommunikointi

☐ Sosiaalinen kanssakäynti

☐ Tunnepuoli

☐ Muu osa-alue, mikä:

2. Voivatko nämä erityistarpeet mielestäsi vaikuttaa lapsen mahdollisuuksiin osallistua kulttuuri- ja harrastustoimintaan ja jos voivat, niin miten?

3. Kuinka hyödyllistä mielestäsi olisi huomioida alla lueteltuja asioita kulttuuri- ja harrastustoiminnassa kohderyhmää ajatellen?

	Erittäin hyödyllistä	Hyödyllistä	Ei lainkaan hyödyllistä
a) Ryhmäkoko	☐	☐	☐
b) Ohjaajan erikoistietämys	☐	☐	☐
c) Ajankohta ja sijainti	☐	☐	☐
d) Kuljetus-, avustajatuki	☐	☐	☐

	Erittäin hyödyllistä	Hyödyllistä	Ei lainkaan hyödyllistä
e) Aistiherkkyys: esim. äänenvoimakkuus	☐	☐	☐
f) Jokin muu, mikä: <input type="text"/>	☐	☐	☐

4. Mitä hyötyä erityistarvelapselle kohdistetulla kulttuuri- ja harrastustoiminnalla voisi olla kohderyhmän lapselle?

5. Mitä haittaa erityistarvelapselle kohdistetulla kulttuuri- ja harrastustoiminnalla voisi olla kohderyhmän lapselle?

6. Olisiko sinulla kiinnostusta osallistua erityistarvelapsille kohdistetun toiminnan suunnitteluun ja/tai toteutukseen?

Erittäin paljon	Paljon	Jonkin verran	Ei lainkaan
☐	☐	☐	☐

7. Tietäisitkö mihin tahoon ottaa yhteyttä, mikäli haluaisit osallistua edellä mainittuun toimintaan?

☐ Kyllä

☐ Ei

8. Minkälaisella kulttuuri- ja harrastustoiminnalla sinä näkisit olevan hyötyä kohderyhmän lapselle?

9. Muita ajatuksia tai kommentteja

Liite 3. Kysely palveluntarjoajille

1. Kuinka paljon mielestäsi erityistarvelapsille suunnattua kulttuuri- ja harrastustoimintaa on tarjolla Etelä-Pohjanmaan alueella?

Hyvin paljon	Paljon	Vähän	Erittäin vähän	Ei lainkaan	En osaa sanoa
☐	☐	☐	☐	☐	☐

2. Kuinka suuri osa teidän tarjoamasta kulttuuri- ja harrastustoiminnasta on suunnattu erityistarvelapsille?

100-70%	70-50%	50-25%	25-1%	0%
☐	☐	☐	☐	☐

3. Minkälaista kulttuuri- ja harrastustoimintaa tarjoatte erityistarvelapsille?

4. Miten teidän tarjoamassa kulttuuri- ja harrastustoiminnassa on otettu huomioon erityistarpeet?

5. Onko teidän mahdollista ottaa huomioon seuraavia asioita suunniteltaessa / toteuttaessa kulttuuri- ja harrastustoimintaa erityistarvelapsille?

- ☐ Ryhmäkoko
- ☐ Ohjaajan erikoistietämys
- ☐ Sijainti, ajankohta
- ☐ Kuljetus-, avustajatuki
- ☐ Aistiherkkyys (esim. äänenvoimakkuus)
- ☐ Opetuksen etenemistahti
- ☐ Toiminnan eriyttäminen erilaisten tarpeiden mukaan

6. Onko teillä kiinnostusta tehdä yhteistyötä kohderyhmän eri yhdistysten ja liittojen kanssa toiminnan sisällön suunnittelussa / toteutuksessa?

- ☐ Kyllä ☐ Kyllä, mutta ei ole tietoa sopivista yhteistyötahoista ☐ Ei

7. Mitä kulttuurinen ja harrastustoiminnallinen saatavuus mielestänne merkitsee?

8. Kuinka hyvin mielestänne tämä saatavuus toteutuu teidän tarjoamassa toiminnassa?

Erittäin hyvin	Hyvin	Huonosti	Erittäin huonosti
☐	☐	☐	☐

9. Onko mielestänne teidän tarjoamaan toimintaan vaikuttavia tekijöitä, jotka vaikeuttavat saatavuuden edistämistä?

- ☐ Toiminnan sijainti ja ajankohta
- ☐ Erityistietämyksen puute
- ☐ Toiminnan erityistarpeet (sisältö, toteutus)
- ☐ Rahoitus, tuet
- ☐ Muu, mikä

10. Kuinka helposti mielestänne erityistarvelapsille suunnattua kulttuuri- ja harrastustoimintaa pystyisi lisäämään saatavuuden edistämiseksi?

Erittäin helposti	Helposti	Hankalasti	Erittäin hankalasti
☐	☐	☐	☐

11. Miten kulttuurista ja harrastustoiminnallista saatavuutta voisi mielestänne edistää?

12. Muita ajatuksia, ehdotuksia

Liite 4. Harrastaen tutuksi – Unelmakartta (Nuorten Akatemia 2020)

Harrastaen

tutuksi

unelmakartta

NUORTEN AKATEMIA

Minä nyt

Mitä osaan? Mistä tykkään? Missä olen hyvä?

Voit esimerkiksi miettiä, millainen on elämäntilanteesi. Millaista roolia olet ollut päivän aikana ja millaista osaamista nämä vaativat? Mitä teet vapaa-ajallasi?

Miten ja missä haluaisin käyttää osaamistani?

Haluaisitko osallistua tiettyyn harrastustoimintaan? Toimitko mielestäsi itsenäisesti vai osana ryhmää? Millaista ympäristöä pääsisit kehittämään?

Mikä auttaa?

Mikä estää?

Mitä haluaisin oppia?

Voit tässä kohdalla miettiä taitoja, joita haluaisit oppia, ja mistä sinulle olisi hyötyä esimerkiksi työelämässä. Miten voit tai haluaisit oppia näitä asioita?

Tulevaisuuden minä

Missä haluaisin olla? Millaista asiaa haluaisin tehdä?

Voit esimerkiksi miettiä, mitä tekisit, jos ei olisi mitään rajoituksia. Onko jotain, minkä haluaisit nauttuvan?